

dat Fomin was opgehangen, ontsnapte haar bijna een wilde kreet. Zij beheerste zich en ging op bed liggen en baboesjka Wera, onaandoenlijk en geheimzinnig als een mummie, legde haar een natte handdoek op het voorhoofd.

Als alle ouders was ook Elena Nikolajefna er vast van overtuigd, dat haar zoon bij die executie aanwezig was geweest. Hoe vreselijk was die wereld waarin haar zoon nu verkeerde, hoe wreed was die strijd en welke vergelding zou hem wachten! In haar hart was nog geen antwoord voor haar zoon gerijpt, maar die vreselijke geheimzinnigheid moest eindelijk worden opgeheven, zo kon ze niet verder leven....

Op dat ogenblik zat haar zoon, als altijd keurig gekleed, schoon gewassen, gebruind, zijn hoofd een beetje tussen zijn heel even scheve schouders getrokken, in het schuurtje op zijn brits te schaken met de bruinverbrande, lenige Kolja.

Het spel had al hun aandacht, slechts af en toe wisselden zij, als terzijde, wat korte opmerkingen, die een toevallige luisteraar de indruk konden geven dat daar twee verstokte misdadigers zaten.

Soemskoi: „Daar in dat dorp moesten ze alles afleveren. Zodra het graan van de eerste oogst was gebracht, lieten Kolja Myronof en Palagoeta er hun ongedierte-volk op los”.

Zwijgen.

Kosjewoi: „Is er gemaaid?”

„Ze moesten wel.... maar het meeste ligt nog in de schuren en op de zolders. Er zijn geen machines om te dorsen en er is geen transport ook”.

Zwijgen.

Kosjewoi: „Die schuren moeten in brand.... Je toren wordt bedreigd”.

Zwijgen.

Kosjewoi: „Dat is goed, dat jullie je jongens ook in de sovchoz hebben zitten. In onze staf hebben we het er ook over gehad en besloten, dat we absoluut onze cellen in de nederzettingen moeten hebben. Hebben jullie wapens?”

„Weinig”.

„Dan moet je wapens verzamelen”.

„Waar kan ik die vinden?”

„In de steppe. En stelen bij hun — ze zijn erg zorgeloos”.

Soemskoi: „Schaak”.

Kosjewoi: „Dat zal je nog opbreken, vrind, als je nu gaat aanvallen”.

„Ik val niet aan”.

„En je hebt nog praatjes ook, net als de een of andere sateliet”.

„Laten we zeggen, dat ik meer op Vichy lijkt”, grinnikte Soemskoi.

Zwijgen.

Soemskoi: „Neem me niet kwalijk dat ik het zo vraag, maar die meneer is toch niet opgehangen zonder jullie medewerking, wel?”

Kosjewoi: „Wie weet....”

„Goed zo”, zei Kolja met duidelijke tevredenheid in zijn stem. „Ik geloof, dat het best de moeite waard is er nog meer om zeep te helpen. Vanuit een hinderlaag of zo. En niet alleen de knechten, maar ook de heren”.

„Absoluut de moeite waard. Ze zijn heel zorgeloos”.

„Ik geef het op, als je het goed vindt”, zei Soemskoi. „Ik sta hopeloos en het wordt tijd om naar huis te gaan”.

Oleg legde de stukken zorgvuldig in het doosje, liep toen naar de deur, keek even rond en kwam weer terug.

„Leg de eed af”.

Zoeven hadden ze nog zitten schaken en nu stonden zij, lang en sterk gebouwd, Oleg iets breder in de schouders, recht tegenover elkaar en keken elkaar open en rustig in de ogen.

Soemskoi haalde een klein stukje papier uit het borstzakje van zijn hemd en begon, iets verblekend, met gedempte stem voor te lezen:

„Ik, Nikolai Soemskoi, bij deze toetredend tot De Jonge Garde, zweer — voor het aangezicht van mijn strijdmakkers, voor het aangezicht van het zwaarbeproefde vaderland, voor het aangezicht van geheel het volk — plechtig....” Hij was zo opgewonden, dat zijn stem een harde metaalklank kreeg, maar bang dat men hem buiten zou kunnen horen, dempte hij zijn stem weer.... „Indien ik echter deze heilige eed op de pijnbank of uit lafheid zou verbreken, mogen dan mijn naam en mijn bloedverwanten ten eeuwige dage vervloekt zijn en moge ikzelf dan bestraft worden door de harde hand van mijn kameraden. Bloed om bloed, dood om dood”.

„Ik wens je geluk... Van nu af aan behoort je leven niet meer aan jezelf, maar aan de partij, aan het gehele volk”, zei Oleg, hem hartelijk de hand drukkend. „Neem die eed aan jullie hele groep af....”

Het belangrijkste is: het huis ingaan, als moeder slaapt of zich slapend houdt, vlug uitkleden en in bed kruipen. Dan hoef je niet je blik van die heldere, gekwelde ogen van moeder af te wenden en niet te doen of er niets is veranderd.

Zacht op zijn tenen voortsluipend, zelf voelend hoe groot en breed hij is, loopt hij de keuken in, opent de deur en gaat de kamer binnen. Als altijd weren de vensterluiken en verduisteringsgordijnen de nacht uit de kamer. Vandaag is het fornuis aan geweest — het is ondragelijk heet in huis. Het oliepitje dat, om het tafellaken niet vuil te maken, op een oude blikken bus is neergezet, laat de vormen van de vertrouwde voorwerpen uit het schemerduister naar voren treden.

Moeder, altijd zo netjes en keurig, zit op de rand van het opengeslagen bed. Zij heeft haar jurk nog aan en haar vlechten zijn nog om haar hoofd gewonden en haar handen, haar kleine, bruinverbrande handen met de wat opgezwollen gewrichten, liggen ineengestrengeld in haar schoot. Zij kijkt in het vlammetje van het olielampje.

Wat is het stil in huis. Oom Kolja die tegenwoordig bijna aldoor bij zijn vriend Kistrinof zit, is thuis gekomen en slaapt. Ook Marina slaapt en het kleine jongetje met zijn naar voren getuite lipjes slaapt waarschijnlijk al een hele tijd. Baboesjka Wera is al vroeg naar bed gegaan, ze snurkt niet eens. Je hoort zelfs het tikken van de klok niet. Alleen moeder is nog wakker. Wat is ze lief en mooi!

Maar het belangrijkste is, je niet aan de gevoelens over te geven.

...Nu moet je zwijgend op je tenen langs haar heen lopen en naar bed gaan, dan kun je dadelijk net doen of je slaapt.

Groot, zwaar, loopt hij op zijn tenen naar zijn moeder, valt voor haar op zijn knieën en verbergt zijn hoofd in haar schoot. Hij voelt haar handen langs zijn gezicht, de tere warmte van haar lichaam, hij ruikt de bijna onmerkbare, verre en vage geur van jasmijn en nog iets anders, iets bitters, vermouth of kruizemunt — hij weet niet precies wat het is.

„Lieveeling, lief, lief moesje“, fluistert hij, haar met zijn lichtende ogen aanziend. „Jij begrijpt immers alles.... mijn liefste“.

„Ik begrijp alles“, fluistert zij terug, zich over hem heen buigend.

Hij zoekt haar blik, maar zij verbergt haar ogen in zijn zijden haar en fluistert:

„Altijd.... Overal.... niet bang zijn.... wees sterk.... mijn adelaar:.... tot je laatste ademtocht....”

„Genoeg nu, genoeg.... We moeten gaan slapen....”, fluistert hij. „Wil je dat ik ze vrij laat?”

En net als vroeger tast hij met zijn handen langs haar hoofd en neemt een voor een de kammetjes en spelden uit haar vlechten. Zij drukt haar voorovergebogen hoofd steeds tegen zijn arm, maar hij haalt alle spelden uit het haar en met het zachte geluid van vallende appels in een boomgaard vallen haar zware vlechten kronkelend over haar rug en bedekken zijn hele moedertje.

XXXIX.

Iemand die niet wist wat er de laatste tijd was gebeurd — als er tenminste zo iemand bestaat — zou verrast zijn door de vele tegenstellingen die zijn oog in het door de Duitsers bezette gebied zouden treffen. Hij zou tientallen en honderdtallen puinhopen zien, waar inplaats van dorpen, nederzettingen en gehuchten alleen nog wat geraamtes van muren van over waren, een paar in de grond gemetselde haardplaten en een eenzame kat op een half verzengd, met onkruid overwoekerd stoepje. Hij zou ook in dorpen komen waar nog geen Duitser de voet had gezet, behalve dan een paar toevallig voorbijtrekkende plundersaars.

Maar er waren ook dorpen waar de Duitse heersers zich hadden gevestigd zoals zij dat het voordeligst achtten. Dat wil zeggen, dat daar de onomwonden plundering en roof door voorbijtrekkende troepen, dat daar gewelddaden en alle soorten beestachtigheden voorkwamen in de mate die door de historie slechts voor de Duitse bezettende machten is gereserveerd, waar de wijze van optreden en de opvattingen van de Duitse militairen, om zo te zeggen, hun zuiverste vorm kregen.

Precies tot dit soort plaatsen behoorde de nederzetting Nizjne Alexandrofka, waar Klawka en haar moeder bij familie onderdak hadden gevonden.

De kozak bij wie zij woonden, was een broer van haar moeder, die tot de komst van de Duitsers als gewone arbeider in de kolchoz had gewerkt. Hij was geen brigadier, noch voerman, noch winkelbediende bij de coöperatie — hij was een van die gewone kolchozboeren die met hun familie de gemeenschappelijke grond bewerken en leven van de opbrengst van hun arbeid in de kolchoz en de oogst van hun eigen groentetuintje.

Klawas oom, Iwan Nikanorowitsj, en zijn familie ondervonden niet meer en niet minder leed dan de historie een gewoon boerengezin onder Duitse heerschappij heeft toebedeeld. In de dagen dat de oprukkende Duitse legers door hun dorp trokken, werden zij beroofd en uitgeplunderd naar mate hun vee, gevogelte en levensmiddelenvoorraad zichtbaar was. Dat wil dus zeggen, dat er heel wat van hen werd gestolen, maar dat er toch ook nog wel wat overbleef, want er is geen boer die een zo veel eeuwen oude ervaring heeft in het verstoppen van zijn bezit als de Russische boer.

Toen de legers voorbijgetrokken waren en de Nieuwe Orde — die Neue Ordnung — werd ingevoerd, kreeg Nikanorowitsj evenals zijn dorpsgenoten te horen, dat de grond die de kolchoz van Nizjne Alexandrofka voor eeuwig in kosteloze bruikleen had gekregen, nu, zoals alle overige grond, het eigendom zou worden van de Duitse staat.

Maar! — sprak de Nieuwe Orde bij monde van de Reichskommissar in Kief — maar, deze grond, die met zoveel moeite en ontberingen tenslotte in een grote kolchoz was samengebracht, zou nu weer verdeeld worden in kleine stukjes voor het persoonlijk gebruik van iedere kozak.

Maar! Deze maatregel zal pas worden doorgevoerd wanneer alle kozakken en boeren hun eigen landbouwwerktuigen en trekdieren hebben. Doch! Daar dit op het ogenblik onmogelijk is, blijft de grond onverdeeld, maar dan natuurlijk als eigendom van de Duitse staat. En! Om de goede bewerking van de grond te verzekeren zal in iedere nederzetting een burgemeester worden benoemd — een Rus, maar de Duitsers zullen hem uitzoeken — en die burgemeesters werden benoemd. En de boeren worden ingedeeld in groepen van tien hoeven en voor iedere groep zal een groepshoofd worden benoemd — een Rus, maar de Duitsers zullen hem zelf uitzoeken — en de groepshoofden werden benoemd. Voor hun arbeidsprestaties zullen de boeren volgens een bepaalde norm koren toegewezen

krijgen. En, opdat zij vlijtig hun best zouden doen, moesten zij weten, dat slechts zij die van nu af aan hard zouden werken, later een stukje grond in persoonlijk gebruik zullen krijgen.

De Duitse staat kan op het ogenblik geen machines ter beschikking stellen voor de bewerking van deze uitgestrekte akkers, noch benzine, noch paarden. De arbeiders moeten dus zolang met zeisen, sikkels en schoffels werken en hun eigen koeien als trekdieren gebruiken en wie zijn koeien daar te goed voor vindt, zal in de toekomst nauwelijks kunnen rekenen op de toewijzing van een stuk grond in eigen gebruik.

Hoewel deze werkmethode buitengewoon veel arbeidskrachten eiste, deed de Duitse bezettingsmacht niet alleen geen enkele poging die arbeidskrachten ter plaatse te houden, maar nam integendeel allerlei maatregelen om het gezondste en sterkste deel van de bevolking naar Duitsland te drijven.

Aangezien het Duitse Rijk op het ogenblik niet kon voorzien in zijn behoeften aan vlees, melk en eieren, legde het bij de eerste de beste gelegenheid in de nederzetting Nizjne Alexandrofka beslag op één koe per vijf hoeven, één varken van iedere hoeve en bovendien op 50 kilogram aardappelen, twintig stuks eieren en driehonderd liter melk van iedere hoeve. Maar! Aangezien de mogelijkheid bestaat dat het Duitse Rijk nog meer nodig heeft — en inderdaad, het Duitse Rijk had voortdurend meer nodig — is het den kozakken en hoeren niet geoorloofd, hun vee en gevogelte voor eigen gebruik te slachten en, mochten zij in het uiterste geval daar toch toe over willen gaan, dan kunnen vier hoeven tezamen één varken slachten maar zijn dan verplicht drie varkens aan het Duitse Rijk af te staan.

Teneinde dit alles uit Iwan Nikanorowitsj en zijn dorpsgenoten te kunnen persen, werd er, behalve het instituut van de dorpsburgemeesters en groepshoofden over tien hoeven, nog een Ortskommandantur voor landbouwzaken ingesteld. Aan het hoofd van deze Ortskommandantur stond Sonderführer Sanders, die vanwege het warme klimaat, evenals Ober-leutnant Sprick door de dorpen reisde in tuniek en korte leren broek, hetgeen de kozakkenvrouwen die hem zagen aanleiding gaf zich te bekruisigen en achter zich op de grond te spuwen alsof ze de baarlijke duivel waren tegengekomen. De Ortskommandantur voor landbouwzaken was ondergeschikt aan de nog dichter bevolkte Kreiskommandantur met Sonder-

führer Glucker aan het hoofd. Deze droeg weliswaar een lange broek, maar was zo hoog gezeten, dat hij zich nooit met gewone mensen bemoeide. En die Kreiskommandantur was op zijn beurt weer ondergeschikt aan de Landwirtschaftsgruppe, bij afkorting La genaamd, met aan het hoofd majoor Sander. het Wirtschaftskommando 9 was niet de allerhoogste instantie, hem had gezien, maar ook de La was weer aan iets ondergeschikt, namelijk aan het Wirtschaftskommando 9, bij afkorting Wikdo 9, met aan het hoofd Doktor Lude en zelfs het Wirtschaftskommando 9 was niet de allerhoogste instantie maar stond enerzijds onder de Feldkommandantur in Worosjilofgrad, eenvoudiger gezegd onder de gendarmerie, en anderzijds onder de Hoofdadministratie van Staatseigendom, die direct onder de Reichskommissar in hoogst eigen persoon ressorteerde. Maar dat was al helemaal in Kief.

Niet in het minst onder de indruk van die met steeds schoner titels getooide, een onbegrijpelijk taaltje sprekende reeks van niets-doeners en dagdieven die zij maar te eten moesten geven en aan wiens aanwezigheid zij iedere dag weer herinnerd werden, begrepen Iwan Nikanorowitsj en zijn dorpsgenoten, dat de bezettende macht niet alleen een meedogenloze macht was — dat was hen al van het begin af aan duidelijk gemaakt — maar bovendien, dat die Duitse regering niet serieus te nemen was en op de koop toe nog bar-dom ook. En toen begonnen Iwan Nikanorowitsj en zijn dorpsgenoten — evenals de bewoners van de omliggende dorpjes Goendorofskaja, Davidowa, Makarof Jar enz. enz. — die Duitse regering te behandelen zoals een kozak met zelf-respect dat nu eenmaal met een domme regering mag en moet doen — zij begonnen die regering te bedriegen en in het ootje te nemen.

Dit gebeurde voornamelijk door een met veel liefde uitgewerkt systeem van grenzeloze lijntrekkerij en vergaande verdonkeremaning van alle eigen kippen, koeien, varkens en levensmiddelen. En om een en ander zo vlot mogelijk te doen verlopen, streefden de kozakken en boeren ernaar, hun eigen mensen als burgemeesters en groepshoofden aangesteld te krijgen. Zoals iedere regering van beesten, vonden ook de Duitsers genoeg verdierlijke individuen die zij als burgemeester konden gebruiken. Maar, zoals men zegt, de mens is nu eenmaal niet onsterfelijk. Er kwam een burgemeester en voor je het wist was-ie dood — wie hem vindt mag hem houden.

Klawa Kowaljof was achttien jaar en had met dit soort dingen weinig te maken. Zij leed er alleen onder, dat zij haar vrijheid kwijt was, dat zij niet verder leren kon, geen vriendinnen had en niet wist wat er met haar vader was gebeurd. Zij doodde haar tijd met dromen over Wanja — zeer wel te realiseren dromen overigens: hoe die hele narigheid van de oorlog op een goede dag afgelopen is en zij gaan trouwen en kinderen krijgen en dan samen met hun kinderen een lang en gelukkig leven hebben. Verder las zij, maar het was heel moeilijk hier in Nizjne Alexandrofka aan boeken te komen. En toen zij hoorde, dat er door de nieuwe regering een schooljuffrouw was benoemd om de vroegere, die was geëvacueerd, te vervangen, besloot Klawa dat er geen kwaad in stak, die juffrouw eens om wat boeken te vragen.

De schooljuffrouw woonde vlak bij de school in het kamertje waar ook haar voorgangster had gewoond — zij gebruikte zelfs haar meubels en linnengoed, roddelden de buurvrouwen. Klawa klopte aan, opende zonder op antwoord te wachten de deur en ging naar binnen. De kamer lag aan de schaduwzijde van het huis en de gordijnen waren half gesloten. Het was er koel en schemerig. Verlegen keek Klawa rond of er iemand in de kamer was. De schooljuffrouw stond, met haar rug naar de deur gewend, de vensterbank met een plumeau af te vegen. Zij draaide haar hoofd om, trok plotseling haar ene wenkbrauw op en deed een stap terug, of zij steun zocht tegen het venster. Toen herstelde ze zich en keek Klawa aandachtig aan.

„U....”

Ze sprak de zin niet ten einde en kwam op Klawa toe.

Zij was een grote, blonde vrouw met een goed figuur en droeg een eenvoudige japon. Haar grijze ogen hadden een sterke, zelfs strenge uitdrukking, evenals de scherpgetekende lippen. Maar des te vriendelijker was het eenvoudige, zuivere glimlachje, dat af en toe op haar gezicht verscheen.

„De kast waar onze schoolbibliotheek in zat, is in elkaar geslagen — er waren Duitsers in de school. U kunt de bladzijden van onze boeken op de meest onbehoorlijke plaatsen vinden. Maar er is nog wel het een en ander overgebleven, dat we samen kunnen doorzien”, zei zij met de verantwoorde, duidelijke zinswendingen van de goede Russische schooljuffrouw. „Woont U hier?”

„Dat is te zeggen.... Ja, ik woon hier”, zei Klawa onzeker.

„Waarom draait U er omheen?”

Klawa werd verlegen.

De schooljuffrouw keek haar recht in de ogen.

„Laten we even gaan zitten”.

Klawa bleef staan.

„Ik heb U in Krasnodon gezien”, zei de schooljuffrouw.

Klawa bleef zwijgen en keek haar zijdelings aan.

„Ik dacht dat U wegging”, zei de schooljuffrouw met haar open glimlachje.

„Ik ben nergens naar toe gegaan”.

„Dan heeft U dus iemand uitgeleide gedaan”.

„Hoe weet U dat?”. Klawa keek haar vol schrik en nieuwsgierigheid aan.

„Ik weet het.... Wordt U maar niet verlegen.... U denkt waarschijnlijk: die is hier door de Duitsers gestuurd en....”

„Ik denk niets....”

„U denkt het wel”. De schooljuffrouw begon te lachen. Er kwam zelfs een bloesje op haar gezicht. „Wie heeft U toen uitgeleide gedaan?”

„Mijn vader”.

„Nee, niet Uw vader”.

„Jawel, mijn vader”.

„Nu goed dan. En wie is Uw vader?”

„Een kantoorbediende van de trust”, zei Klawa, een hoogrode kleur krijgend.

„Gaat U zitten, wees maar niet bang voor me”.

De schooljuffrouw tikte Klawa even met een vriendelijk gebaar op de arm. Klawa ging zitten.

„Is Uw vriend weggegaan?”

„Welke vriend?” Klawa's hart bonsde als razend.

„U hoeft niets te verbergen, ik weet alles”. De strenge uitdrukking was nu geheel uit de ogen van de schooljuffrouw verdwenen. Zij fonkelden van goedgehartige, overmoedige pret.

„Ik zeg het niet, al scheur je me uit elkaar”, dacht Klawa plotseling woedend.

„Ik weet niet waar U het over heeft.... Dit is niet mooi van U”, zei zij opstaande.

De schooljuffrouw kon zich niet meer beheersen en begon luid te lachen. Zij sloeg haar gebruinde handen ineen van pret en boog haar blonde hoofd van de ene zijde naar de andere. „Ach liefje.... Neem me maar niet kwalijk. Men kan

zo gemakkelijk in Uw hartje lezen", zei zij snel opstaande en met een sterke beweging drukte zij Klawa even tegen zich aan. „Ik maak maar grapjes. U moet niet bang voor me zijn. Ik ben een gewone Russische schooljuffrouw — men moet immers leven en je hoeft de kinderen niets slechts te leren, zelfs niet onder de Duitsers".

Er werd luid op de deur geklopt.

De schooljuffrouw liet Klawa los, ging snel naar de deur en opende die op een kier.

„Marfa....", zei zij zachtjes en verblijd.

Een lange, grof gebouwde vrouw met een sneeuwwitte hoofddoek en bijna zwart verbrande, bestofte benen kwam met een bundeltje onder haar arm de kamer in.

„Goeden avond", zei ze, Klawa vragend aanziend. „Nu wonen we zo vlak bij elkaar en het is al een eeuw geleden dat we elkaar voor het laatst hebben gezien", zei zij met een glimlachje dat haar sterke tanden ontblootte, tot de schooljuffrouw.

„Hoe heet U?Klawa! Ik breng U even naar de klas en dan kunt U daar de boeken doorkijken. Maar gaat U niet weg, ik ben dadelijk klaar".

„Wel, wat is er aan de hand?", vroeg Ekatarina Pavlofna Protzenko opgewonden, toen zij weer in de kamer terugkwam.

Marfa ging zitten en bracht haar grote, stukgewerkte hand naar haar ogen. Om de hoeken van haar nog altijd jeugdige mond kwam een bittere trek.

„Ik weet niet of ik moet huilen of lachen", zei zij, haar hand zakken latend. „Er is een man bij mij gekomen uit Pogoreli en die heeft verteld dat mijn Gordei Kornejenko nog leeft en dat hij krijgsgevangen is. Katarina, geef me een raad", zei zij, haar hoofd opheffend. „In Pogoreli, in de houtvesterij, werken krijgsgevangenen, onder bewaking, een man of zestig, ze hakken hout voor het leger en daar is mijn Gordei bij. Ze wonen in een barak, vluchten kunnen ze niet.... Ze zijn helemaal opgezwollen van de honger. Wat moet ik doen? Moet ik er naar toe gaan?"

„Hoe heeft hij het je laten weten?"

„Er werken daar ook vrijwilligers. Toevallig heeft hij het aan een van de mensen van Pogoreli kunnen vertellen. De Duitsers weten niet, dat hij hier uit de buurt komt".

Ekatarina Pavlofna keek haar enige tijd zwijgend aan. Dit was weer een van die gevallen, waarin men een ander geen

raad kan geven. Marfa kon wekenlang in dat dorpje Pogoreli zitten, alle mogelijke moeite doen en toch haar man niet ontmoeten. In het beste geval zouden zij elkaar van verre even kunnen zien, maar dat zou alleen maar een ondragelijke, geestelijke kwelling bij zijn lichamelijke folteringen voegen. Ze kon hem zelfs niet eens iets te eten brengen — je kunt je wel voorstellen wat dat voor een barak was, voor krijgsgevangenen.

„Je moet doen wat je geweten je voorschrijft”.

„Zou jij gaan?”, vroeg Marfa.

„Ik zou gaan”, zei Ekatarina Pavlofna met een zucht. „Jij gaat ook, maar het is vergeefs....”

„Ja, dat geloof ik ook — vergeefs.... Ik ga niet”, zei Marfa, haar gezicht in haar handen verbergend.

„Weet Kornei Tichonowitsj het?”

„Die zegt: als we een troep partisanen hadden, zouden we ze kunnen bevrijden”.

Ekatarina Pavlofna vroeg haar niets over Iwan Fjodorowitsj; zij wist, dat als Marfa niets over hem vertelde, zij geen berichten had.

Klawa stond voor de boekenkast — voor de boeken die zij in haar kinderjaren had gelezen en die ontmoeting met haar oude vrienden maakte haar treurig. Treurig was het ook, naar die zwarte gapingen tussen de rijen boeken te kijken. De schuine stralen van de avondzon gleden door het klasselokaal en ook in dit rustige, volle licht lag iets van een treurig, berustend glimlachje. Zij was al niet eens nieuwsgierig meer, hoe de schooljuffrouw zo veel van haar wist, zo treurig was het haar te moede.

„Heeft U iets uitgezocht?” De schooljuffrouw keek Klawa recht in het gezicht. Haar scherp-getekende lippen waren vast op elkaar geklemd, maar ergens in de diepte van haar grijze ogen lag een bedroefde uitdrukking. „Wie leeft moet scheiden en dat is soms heel hard”, zei zij. „Als we jong zijn, leven we er maar op los, niet wetend dat we ons hele leven moeten doen met wat ons dan gegeven is.... Als ik weer zo kon worden als U, dan wist ik het wel. Maar ik kan U dat zelfs niet uitleggen.... Als uw vriend komt, moet U hem absoluut aan mij voorstellen”.

Zo bracht het noodlot Wanja Zemnoechof en Ekatarina Pavlofna, Protzenko's vrouw, tezamen.

„Wat kan het lot der mensen afschuwelijk zijn”, zei Ekata-

rina Pavlofna, die zo juist van Wanja de droevige mare had vernomen van de ondergang der Krasnodonse bolsjewiki. „De familie van Ostaptsjoek, zoals U hem noemt, woont in bezet gebied en wordt misschien ook gefolterd. Mogelijk zwerft die arme vrouw ook wel met haar kinderen onder vreemde mensen rond en hoopt nog dat hij haar eens zal komen redden, terwijl hij al niet meer onder de levenden is. . . . Of neem eens een vrouw hier uit het dorp. . . .” Ekatarina Pavlofna vertelde hem van Marfa en haar man. „Ze zijn vlak bij elkaar en ze kunnen elkaar zelfs niet zien. Straks drijven ze hem misschien nog verder voort en sterft hij. Hoe kunnen ze daar ooit naar rechtvaardigheid voor gestraft worden, die daar. . . . voor zo iets!”, zei zij, haar sterke, gevulde hand tot een kleine vuist ballend.

„Pogoreli. . . . dat is vlak bij ons. Een van onze jongens woont daar”, zei Wanja, aan Vitka Petrof denkend. Een vage gedachte dwarrelde door zijn hoofd, maar drong nauwelijks tot zijn bewustzijn door. „Zijn er veel gevangenen? Is er een grote bewaking?”, vroeg hij.

„Probeert U zich eens te herinneren, wie van onze mensen, die in staat zijn anderen te organiseren, nog in Krasnodon leven?”, vroeg zij plotseling, haar eigen gedachtengang volgend.

Wanja noemde Kondratowitsj. Daarna herinnerde hij zich nog, dat er een communiste was achtergebleven, die op het postkantoor werkte.

„En militairen, die na de omsingeling of om een andere reden in de stad zijn gebleven?”

„Dat zijn er een boel”, Wanja noemde een paar soldaten op uit de groep gewonden die in de stad waren ondergedoken: hij wist van Serjozjka, dat Natalia Alexejefna hen in het geheim nog steeds behandelde.

„Jullie moeten verbinding met ze zoeken en hen in het werk betrekken. Het hindert niets, dat jullie jong zijn en zij al wat ouder”, glimlachte Ekatarina Pavlofna. „Daar staat tegenover, dat jullie een organisatie hebben en zij nog niet. Oh ja, nog iets. Hier in het dorp houdt de directeur van de Gorki-school, Saplin, zich verscholen. Laat zijn familie weten, dat hij het goed maakt”.

Wanja legde haar zijn plan voor, Klawa als contactpunt te laten fungeren tussen De Jonge Garde en de jeugd uit de dorpen en hij vroeg Katja, Klawa daarbij te helpen.

„Het is beter dat ze niet weet wie ik ben", glimlachte Ekatarina Pavlofna. „We zullen gewoon vriendschap met elkaar sluiten".

„Maar hoe kent U ons toch?", kon Wanja zich niet weerhouden te vragen.

„Dat zal ik jullie nooit van mijn leven vertellen. Jullie zouden er maar verlegen van worden", zei zij en er kwam opeens een droevige trek om haar mond.

„Wat hebben jullie voor geheimen?", vroeg Klawa jaloers toen zij in volle duisternis in de eetkamer van Iwan Nikanorowitsj zaten. Klawa's moeder, die Wanja na de gebeurtenissen bij het bruggenhoofd reeds als huisgenoot had aanvaard, lag rustig te slapen onder het dikke, verstikkend warme, donzen kozakken-dekbed.

„Kun je een geheim bewaren?", fluisterde Wanja.

„Ook een vraag...."

„Zweer het".

„Ik zweer het".

„Ze heeft me verteld, dat onze directeur Saplin nog leeft en gevraagd heeft, zijn familie te laten weten dat hij het goed maakt. En toen hebben we nog zo over van allerlei gekletst... Klawa", fluisterde hij plechtig, haar bij de hand nemend, „we hebben in Krasnodon een jeugdorganisatie gesticht voor de strijd tegen de Duitsers. Wil je lid worden?"

„Ben jij er lid van?"

„Natuurlijk".

„Dan ik natuurlijk ook". Zij legde haar warme lippen tegen zijn oor. „Ik ben immers van jou, begrijp je niet?"

„Dan zal ik je de eed afnemen. Ik heb hem samen met Oleg geschreven en ken hem uit mijn hoofd en jij moet hem ook leren".

„Ik zal hem leren, ik ben immers helemaal van jou".

„Jij moet de jeugd hier en in de omliggende dorpen organiseren".

„Ik organiseer ze allemaal voor je".

„Daar moet je niet zo lichtvaardig over spreken. Als het mis gaat, betekent dat de dood".

„Voor jou ook?"

„Voor mij ook".

„Ik ben bereid om samen met jou te sterven".

„Ik geloof, dat we beter samen kunnen blijven leven".

„Natuurlijk, veel beter”.

„Ik moet nu gaan. Ik slaap in het hooi bij de jongens en anders zouden ze er wat van denken”.

„Maar waarom zou je weggaan? Ik ben immers van jou, begrijp je, helemaal van jou”, fluisterden Klawas warme lippen aan zijn oor.

XL.

Tegen het einde van September was de afdeling van het voorstadje Perwomaika, samen met Wosmidomiki en de wijk om mijn No. 1-bis, een van de sterkste groepen van De Jonge Garde. Alle leerlingen uit de hoogste klassen van Perwomaika die voor de oorlog actief onder de jeugd hadden gewerkt, waren bij het werk van de organisatie betrokken.

De Perwomaikers hadden hun eigen radiotoestel en verspreidden de berichten van het Sowjet-Informbureau door de hele wijk. Het had heel wat voeten in de aarde gehad voor zij die radio hadden. Verschillende leden ontdekten thuis sinds lang vergeten, oude, goedkope toestelletjes — en die werden meteen geconfisqueerd. Boris Glowan, een Moldaviër die met zijn ouders uit Bessarabië naar Krasnodon was gevlucht — in de groep werd hij altijd Aleko*) genoemd — bood aan, uit die wrakken een goed toestel te maken. Maar toen hij met al de onderdelen en een paar lampen in zijn zak naar huis ging, werd hij onderweg door de politie aangehouden.

Glowan, een slim zigeunertje, sprak op het politiebureau alleen Roemeens, schreeuwde, dat de politie zijn hele familie van hun enig middel van bestaan beroofde omdat hij al dat materiaal nodig had om er sigarettenaanstekers van te maken en zwoer, dat hij zijn beklag zou gaan indienen bij de commandant van het Roemeense leger, want er waren in Krasnodon altijd een paar Roemeense officieren van doortrekkende troepen. In zijn woning werden bij onderzoek een paar sigarettenaanstekers gevonden en zelfs enige die nog in bewerking waren — hij verdiende inderdaad de kost met het maken van

*) De held uit „De zigeuners” van Poesjkin. N. v. d. V.

aanstekers. En de politie liet deze vertegenwoordiger van een bevriende mogendheid vrij, hoewel zijn radio-onderdelen in beslag werden genomen. Maar van de resten wist hij nog een behoorlijk toestel in elkaar te zetten.

De groep van Perwomaika had zelfstandige verbindingen met de omliggende dorpen en wel via Lilia Iwanichina, die, toen zij zich weer wat had hersteld van haar verblijf in Duitsland, als onderwijzeres in de nederzetting Soechodol was gaan werken. De afdelingen in de dorpen, die soms lange zwerftochten ondernamen door de oude slagvelden bij de Donetz, waren de belangrijkste wapenleveranciers van De Jonge Garde. Verder werden er ook vrij wat geweren en revolvers gestolen van de Duitse en Roemeense troepen die in de dorpen waren ingekwartierd. De wapens werden, nadat alle jongens uit Perwomaika bewapend waren, bij Serjozjka Tjoelenin afgeleverd, die ze in een opslagplaats verborg waarvan de ligging slechts aan zeer weinigen bekend was.

Zoals Oleg Kosjewoi en Wanja Zemnoechof de ziel waren van De Jonge Garde als geheel en Kolja Soemskoi en Tosja Elisejenko die van de afdeling Krasnodon-dorp, zo waren Oelja Gromowa en Anatoli Popof de ziel van de afdeling Perwomaika.

Tolja Popof was door de staf benoemd tot afdelings-commandant en met de organisatietalenten die hij in de komsomol had kunnen ontwikkelen en zijn aangeboren degelijkheid, bracht hij in alles wat de jeugd van Perwomaika deed een geest van verantwoordingsbewuste discipline en moedige doortastendheid, die steunde op het precies in elkaar grijpende werk van alle leden.

En Oelja Gromowa was de geestelijke moeder van alle ondernemingen, oproepen en pamfletten der Perwomaikse ondergrondse. Eerst nu trad naar voren hoeveel morele autoriteit zij had verworven toen zij, gelijke onder gelijken, met de anderen naar school ging, de steppe introk, zong en danste als al haar vriendinnen, gedichten las en de pioniers*) leidde — een groot, slank meisje met zwarte vlechten en ogen die soms een helder, sterk licht uitstraalden, soms blonken in verborgen kracht, eerder zwijgzaam dan uitgelaten, eerder gelijkmoedig dan hartstochtelijk, toch zowel het een als het ander.

Het is de jeugd voorbehouden, zonder voorafgaande studie of ervaring, uit één blik, één woord, één beweging het uiterlijke te onderkennen van het wezenlijke, het levende van het

*) Pioniers: de kinderorganisatie. N. v. d. V.

dorre, het valse van het ware. Oelja had thans geen vriendinnen die haar bijzonder na stonden, zij was jegens allen even vriendelijk, even goedhartig en even veeleisend. Maar het was de meisjes genoeg, haar aan te zien of een paar woorden met haar te wisselen om te weten dat dit zijn oorzaak niet in een geestelijke armoede vond. Zij voelden, dat onder die schijnbare onverschilligheid een geweldige wereld lag van gevoelens en gedachten, zeer verschillende waarderingen van mensen en dingen en zeer verschillende verhoudingen tot die mensen. Zij voelden ook, dat deze wereld zich met onverwachte kracht kon openbaren, vooral aan hen die haar morele veroordeling hadden verdiend. Van mensen als Oelja slechts de lauwe vriendschap te genieten is al een groot voorrecht — wat moet men dan wel zeggen als zij, al is het maar voor één kort ogenblik, hun hart voor je openen?

En even gelijkmoedig was zij jegens alle jongens uit haar omgeving. Geen van hen kon zeggen, dat zij meer met hem was bevriend dan met de anderen — zelfs in hun diepste binnenste durfden zij niet eens aan die mogelijkheid te denken. Eén blik of gebaar was genoeg om hen te doen begrijpen, dat die koele reserve niet voortspoot uit arrogante zelfoverschatting of innerlijke leegte, maar, integendeel, uit de diepe hartstocht van haar verborgen gevoelens, die nog niemand hadden gevonden waaraan zij zich geheel konden geven en die zich toch ook niet in kleine, afgemeten porties lieten versnipperen. En zo werd Oelja omgeven door die onbewuste, behoedzame zelfverloochende aanbidding van haar vrienden, welke slechts heel sterke en zuivere meisjes ten deel valt.

Juist hierdoor, en niet alleen omdat zij zo belezen en intelligent was, beheerste zij vrij en onbeyangen, zelfs zonder het te merken, de harten van haar vriendinnen en kameraden in Perwomaika.

De meisjes zaten, zoals meestal de laatste tijd, bij de meisjes Iwanichin; daar vervaardigden zij kleine pakketjes verbandmateriaal, die ieder altijd bij zich kon dragen. Het verbandmateriaal was door Ljoebka gestolen van die officieren en soldaten uit de Rode-Kruisvrachtwagen, die het haar eens een hele nacht lastig hadden gemaakt — zij had het zo in het voorbijgaan achterovergedrukt, zonder er eigenlijk bij te denken. Maar Oelja, die van dit avontuur hoorde, wist direct raad met die buit.

„Al onze jongens moeten een verbanddoosje bij zich hebben.

Zij zullen immers nog werkelijk moeten vechten?", zei zij.

En zij moest wel ver vooruitgezien hebben toen zij eraan toevoegde: „Er komt zelfs een tijd dat wij allemaal in de strijd zullen staan en dan hebben we heel veel verbandmateriaal nodig”.

Zo zaten zij nu bij elkaar en zelfs Sjoera Doebrowina, de studente die zij vroeger voor a-sociaal en een vervelende individualiste hadden gehouden, hielp mee, want zij was uit liefde voor Maja Pegliwanowa lid geworden van De Jonge Garde.

„Weten jullie waar we nou op lijken, jongens?", zei de slanke Sasja Bondarewa. „Op een stel ouwe vrouwtjes die vroeger in de mijn hebben gewerkt en nu gepensionneerd zijn of bij hun kinderen inwonen — ik heb ze zo vaak bij mijn oma gezien. Zo één voor één kwamen ze binnen drentelen en gingen zitten. De een had een breiwerkje, de ander naaide, een derde legt een patience, weer een ander helpt opoe aardappels schillen en niemand zegt een woord. Zo zitten ze te zitten tot er een opstaat, zich uitrekt en zegt: „Wat dachten jullie ervan, vrouwlui, zullen we er eentje nemen?" Dan grinniken ze even en zeggen: „Eéntje is geen zonde". En ze leggen botje bij botje, ieder vijftien kopeken en voor je het weet staan er al een paar maatjes op tafel. Zoveel hebben ze niet nodig, die ouwe wijfjes. Ze drinken allemaal een vingerhoedje vol, gaan met hun hand onder hun kin zitten en beginnen te zingen, oude liedjes van toen ze allemaal nog minstens tien vrijers hadden...."

„Dat is weer echt zo een raar verhaal van Sasja", lachten de meisjes. „Maar waarom zouden wij ook niet wat te drinken halen, als onze grootmoeders toch aan de alcohol zijn?"

Maar op dat ogenblik kwam Nina Iwantzowa binnen. Zij kwam tegenwoordig nog maar zelden zo gewoon bij de meisjes zitten — als zij kwam, was het altijd als ordonnance van de staf en waar die was, deze staf, en uit welke mensen hij bestond, wisten de meisjes niet.

Bij het woord „staf" maakten zij zich een voorstelling van een paar baardige mannen die ergens verborgen zaten, in een bunker misschien, en de muren waren bedekt met kaarten, overal lagen geweren en die mannen zelf waren ook zwaar gewapend en konden zo maar verbinding krijgen met het front of zelfs met Moskou. En nu was Nina gekomen, zij had Oelja naar buiten geroepen en de meisjes begrepen al dat

Nina een nieuwe opdracht kwam brengen. En inderdaad kwam Oelja even later weer de kamer in en zei dat ze weg moest. Zij gaf Maja Pegliwanowa opdracht, ervoor te zorgen dat de meisjes de pakjes mee naar huis namen en zij moest zelf een stuk of vijf, zes naar Oelja's huis brengen omdat zij wel eens gauw nodig konden zijn.

Tien minuten later zwaaide Oelja haar slanke benen een voor een over het ijzerdraad dat de tuinen van de Gromofs en de Popofs scheidde. Onder de kerseboompjes in Popofs tuin lagen Anatoli met zijn Oesbekisch kapje op zijn strogele haren en Vitka Petrof naast elkaar in het droge gras een kaart van de omstreken van Krasnodon te bekijken.

Zij bemerkten Oelja reeds van verre en toen zij naar hen toekwam, bleven zij zachtjes pratend naar de kaart kijken. Met een nonchalante beweging gooide zij haar vlechten over haar schouders, trok haar rok even op en liet zich op de grond zakken, waar zij, met haar knieën tegen elkaar geperst, ook de kaart begon te bestuderen.

De zaak waarvoor Oelja door Nina was gehaald en waarvan de twee jongens al op de hoogte waren, zou de eerste ernstige vuurproef zijn voor de afdeling Perwomaika: de staf van De Jonge Garde had hen opgedragen, de krijgsgevangenen, die in de houtvesterij bij Pogoreli werkten te bevrijden.

„Is de bewakingspost ver van de barak af?“, vroeg Anatoli.

„De bewakers zitten aan de rechterkant van de weg, vlak bij het dorp. De barak ligt aan de linkerkant, naast die bomen, weet je niet? Daar was vroeger een opslagplaats. Ze hebben een paar britsen in de barak gezet en er een hoop prikkeldraad omheen gelegd. Er is maar één schildwacht.... Ik geloof dat het beter is, de bewakers met rust te laten en alleen die schildwacht om zeep te helpen.... Het is wel jammer, je moest ze eigenlijk allemaal koud maken“, zei Viktor wraakgierig.

Viktor Petrof was zeer veranderd sinds de dood van zijn vader. Hij lag in zijn donkere manchester-jasje op een gras-prietje te kauwen en zei, Anatoli met zijn drieste ogen somber aanziend:

„'s Nachts zijn de mannen opgesloten, maar we kunnen Glowan meenemen met zijn gereedschap, die knapt dat soort zaakjes geruisloos op“.

Anatoli keek Oelja aan.

„Wat denk jij ervan?“, vroeg hij.

Hoewel Oelja het begin van hun gesprek niet had gehoord, vatte zij, met dat ogenblikkelijk begripen van een half woord dat zich vanaf het begin van hun werkzaamheden als vanzelf had ontwikkeld, direct waarom Viktor niet tevreden was.

„Ik begrijp Vitja heel goed, ik zou die bewakers ook wel willen liquideren, maar voor een dergelijke operatie zijn we nog niet rijp”, zei ze met haar lage stem.

„Ja, dat ben ik met je eens”, zei Anatoli. „We moeten doen wat het eenvoudigste is en ons het snelst ons doel laat bereiken”.

Tegen de avond van de volgende dag gingen zij ieder afzonderlijk naar het bos bij de nederzetting Pogoreli aan de oever van de Donetz — Anatoli en Viktor, hun schoolkamera-den Wolodja Ragozin, Zjenja Sjepeljof en Boris Glowan. Alle vijf waren met revolvers gewapend. Viktor had bovendien nog het oude dolkmes van zijn vader, dat hij altijd onder zijn manchester-jasje in zijn riem droeg. Boris Glowan had een nijptang, een breekijzer en een schroevendraaier meegenomen.

Het was een van die lichte, maanloze sterrenachten van de vroege herfst in het Zuiden. De jongens lagen bij de steile oever van de rivier. Het struikgewas, dat hier tot vlak aan het water liep, ritselde boven hun hoofd.... In tere glans gehuld, gleed de rivier geruisloos voort. Alleen van iets verder stroomafwaarts, waar een stuk van de oever was losgespoeld, kwamen wat klotsende, zuigende geluidjes, alsof er een kalfje werd gezoogd. De iets lager liggende, vlakke oever aan de overzijde vervaagde in een troebele, bijna zilveren nevel.

Zij wachtten op het middernachtelijk uur, waarop de schildwacht zou worden afgelost. Die vroege herfstnacht met zijn zilveren nevel en klotsende, zuigende kindergeluidjes was zo mysterieus en schoon, dat de jongens zich niet konden voorstellen, dat ze dadelijk afscheid zouden gaan nemen van die rivier en zijn geluiden en de strijd moesten aanbinden met een Duitse schildwacht, prikkeldraadversperringen en grendels. Die rivier en die geluiden waren hen zo vertrouwd en bekend en wat voor hen lag was iets geheel nieuws, ze konden zich niet eens voorstellen hoe het zou zijn. Maar zij verborgen deze gevoelens voor elkaar en spraken fluisterend over wat hen vertrouwd was.

„Vitja, herinner je je deze plaats nog? Het was toch precies hier, is het niet?”, vroeg Anatoli.

„Nee, even lager, waar de oever verzakt is en je dat geluid

hoort. Ik moest immers van de andere oever afduiken en ik was doodsbang, dat je nog verder meegetrokken zou worden naar de draaikolk".

"Achteraf wil ik je wel vertellen, dat ik hem toen behoorlijk geknepen heb", zei Anatoli met een kinderlijk glimlachje, "ik was bijna verzopen".

"Zjenka Mosjkof en ik kwamen net uit het bos en alle donders.... Het ergste was dat ik nog niet zwemmen kon", zei de heel magere, lang opgeschoten Wolodja Ragozin, die zo een grote klep aan zijn pet had, dat er niets van zijn gezicht te zien was. "Nee, als Zjenka Mosjkof toen niet met kleren en al in het water was gesprongen, had hij je er niet uitgehaald", zei hij tot Viktor.

"Nee, natuurlijk niet", erkende Viktor. "Wat is er eigenlijk van Mosjkof bekend?"

"Niets", zei Ragozin. "Alleen dat hij tweede luitenant was, nog wel bij de infanterie. Dat is de laagste officiersrang en die sterven als vliegen".

"Nee, die Donetz van jullie is maar een tam riviertje. Bij ons, de Dnjestr, dat is nog eens een rivier", zei Borja Glowan, zich op zijn elleboog oprichtend. Zijn hagelwitte tanden glinsterden in de duisternis. "Snel! Mooi! Als je daar in valt, halen ze je er zo gauw niet uit. En wat is dat nou voor een bos hier? Bij ons is er ook een steppe, maar dan moet je die bossen daar zien, langs de Dnjestr. Peppels en taxissen, waar je je armen niet omheen kunt slaan en met kruinen, die helemaal tot in de hemel komen...."

"Daar zou je natuurlijk wel weer willen wonen", zei Zjenja Sjepeljof, de jongste van de vijf. "Het is toch rottig ook, dat de mensen geen kans krijgen om te gaan wonen waar het ze het best bevalt.... Al die oorlogen en zo.... Iedereen moest kunnen gaan wonen waar hij het prettigst vindt. Wil je in Brazilië gaan wonen...., ga je gang. Ik voor mij zou rustig bij de Donetz blijven, ik vind het hier het mooiste".

"Nee, zeg, als je werkelijk een rustig leven wilt hebben, moet je in vredestijd bij ons in Tiraspol komen", zei Glowa zachtjes lachend. "Je moet alleen geen vreselijk druk baantje hebben. God zal je bewaren, als je bij ons gevolmachtigde van de vee-inkoopcentrale bent. Nee, je moest bijvoorbeeld voorzitter zijn van de plaatselijke afdeling van het Rode Kruis. Kun je urenlang bij de kappers zitten om te kijken of ze goed werken. Je doet gewoonweg niks, behalve dan een lekker

wijntje drinken. Dat is nog eens een baantje om jaloers op te worden!"

"Sst, maak niet zo'n keet", zei Anatoli goedig.

En opnieuw luisterden zij naar dat zuigende, klotsende geluid bij de oever.

"Het is tijd", zei Anatoli.

Dat eenvoudige, natuurlijke geluksgevoel, dat hen zoëven nog had beheerst, verliet hen bijna onmiddellijk.

Langs de rand van het pad, de open plekken vermijgend, liepen zij achter elkaar aan het bosje in waarachter de barak lag. Viktor, die hier iedere struik kende, ging voorop. Daar bleven zij even liggen en luisterden gespannen. Zij waren omgeven door een wonderlijke stilte. Viktor gaf hen een teken met zijn hand en voorzichtig kropen zij weer voort.

Nu lagen zij al aan de rand van het bos. Als een zwarte plek lag de hoge vierkante barak voor hen. Het was een gewone barak, maar er zaten mensen in opgesloten en dat maakte dat hij hen somber en afschrikwekkend toescheen. Om de barak heen lag een volkomen kaal stuk land. Links zagen zij vaag de gestalte van de schildwacht. Nog meer naar links liep de weg en daarachter begonnen de huisjes van het dorp, maar die konden zij van hieruit niet zien.

Het zou nog een half uur duren voor de wacht werd afgelost en al die tijd lagen zij onbewegelijk stil, geen moment hun blik van die vage gestalte afwendend.

Eindelijk hoorden zij ergens van links voor hen uit het gerucht van voetstappen op de weg en twee mannen, die zij nog niet konden zien, kwamen over de weg op hen toe. Dat was de aflossing. Twee donkere figuren naderden de schildwacht, die star en stram in de houding ging staan.

Er weerklonk een gedempt commando in het Duits, gekletter van wapenen en de korte klap van een geweer dat aan de voet werd gezet. Twee gestalten liepen terug en weer hoorden zij het geluid van stappen op de harde weg. Het knersende gerucht werd steeds zwakker en verstierf in de stilte van de nacht.

Anatoli keek even om naar Zjenja Sjepeljof, maar die was al weggekropen. Hij moest naar de rand van het dorp gaan en zich daar achter het huisje der bewakers opstellen. De schildwacht liep langs de afrastering heen en weer als een wolf in zijn kooi. Hij ging met snelle stappen, zijn geweer over de schouder geworpen en zij hoorden hoe hij zich in de

handen wreef: hij had het waarschijnlijk koud na zijn korte slaapje.

Op de tast vond Anatoli Viktors hand, die onverwacht heet en koortsig aanvoelde en drukte die even.

„Zullen we met z'n tweeën?“, fluisterde hij, zich plotseling naar hem toe buigend.

Dat was reeds uit vriendschap geboren zwakte. Viktor schudde afwerend het hoofd en kroop naar voren.

Met ingehouden adem volgden Anatoli, Boris Glowan en Wolodja Ragozin al zijn bewegingen met hun ogen. Bij ieder gerucht dat Viktor maakte, leek het hun of hij zich al had verraden. Maar hij kroop steeds verder, zijn donkere manchester-jasje was op de kale plek rond de barak al niet meer te onderscheiden, zij zagen en hoorden hem niet meer. Het leek, dat het nu dadelijk moest gaan gebeuren en hun ogen waren vast op de schildwacht gericht, maar deze liep nog steeds langs de afrastering heen en weer. Er gebeurde maar steeds niets, het leek alsof het al heel lang had geduurd en dat het nu spoedig licht zou gaan worden.

Als in het half-vergeten spel van zijn kinderjaren, toen hij als heel jonge pionier zo graag de op wacht staande kameraden te slim af wou zijn, kroop Viktor voort. Hij drukte zich plat tegen de grond — niet met je buik over het gras schuiven, wist hij nog. Een voor een bracht hij een hand en een voet naar voren, dan even wachten en weer een hand en een voet. Als de schildwacht in zijn richting liep, bleef hij doodstil liggen; als de schildwacht zich weer verwijderde, kroop hij een stukje naar voren, zich inhoudend om niet te snel te gaan.

Zijn hart bonsde als razend, maar angst voelde hij niet. Tot het ogenblik dat hij naar voren begon te kruipen, had hij zichzelf gedwongen, aan zijn vader te denken om steeds en steeds weer dat gevoel van wraaklust op te roepen. Maar nu had hij dat al helemaal vergeten: al zijn gedachten waren erop gericht, ongemerkt op de schildwacht toe te sluipen.

Zo kroop hij tot aan de hoek van de afrastering, die de barak in een groot vierkant omgaf en bleef daar doodstil liggen. De schildwacht liep naar de tegenoverliggende hoek en kwam weer terug. Viktor pakte zijn lange dolkmes, nam het tussen zijn tanden en kroop de schildwacht tegemoet. Zijn ogen waren zo aan de duisternis gewend, dat hij zelfs het prikkeldraad kon zien en hij dacht even, dat de schildwacht, die waarschijnlijk ook aan het donker was gewend, hem op de

grond zou zien liggen zodra hij dichterbij kwam. Maar de schildwacht liep tot de doorgang in de afrastering en bleef daar stilstaan. Viktor wist dat daar een paar Spaanse ruiters stonden. Gespannen lag hij te wachten, maar de schildwacht stak, zonder zijn geweer van zijn schouder te nemen, zijn handen in zijn zak en bleef bij de doorgang staan. Zijn rug was naar de barak gekeerd en hij hield zijn hoofd even naar links gebogen.

Plotseling dacht Viktor hetzelfde wat zijn vrienden ook hadden gedacht toen hij zo met stilstaand hart op zijn daden lagen te wachten; hij dacht dat het al heel lang had geduurd en spoedig licht zou worden. En zonder er verder aan te denken dat de schildwacht hem nog gemakkelijker kon zien en vooral horen nu diens eigen voetstappen de andere geluiden niet overstemden, kroop Viktor recht op de Duitser aan. Zij waren nu geen twee meter meer van elkaar verwijderd en de schildwacht stond nog steeds stil, zijn handen in zijn zakken begraven, zijn geweer over de schouder, zijn hoofd even gebogen, nauw merkbaar met zijn bovenlichaam heen en weer wiegend. Viktor wist niet meer of hij nog een paar kruipende bewegingen maakte of dat hij opsprong, maar plotseling stond hij naast de schildwacht en had het dolkmes in zijn hand. De schildwacht draaide zijn hoofd om, zijn ogen wijd van schrik. Hij was al oud, een magere Duitser met een stoppelbaard. In zijn ogen kwam een uitzinnige angst en nog voor hij tijd had zijn handen uit zijn zakken te halen, kwam een vreemd, zacht geluid uit zijn keel:

„Uh”.

Met alle kracht stak Viktor hem het dolkmes in de hals, links van zijn kin. Tot aan het handvat drong het lange mes in iets zachts achter het sleutelbeen. De Duitser viel en Viktor viel over hem heen. Hij wilde nog een keer steken, maar de ogen van de Duitser waren al gebroken, een straaltje bloed vloeide uit zijn mond. Viktor week terug en gooide het bebloede mes van zich af. Plotseling begon hij hevig te braken, zo hevig, dat hij zijn mond met zijn linkerhand dicht hield om zijn vrienden niet te laten horen hoe hij het te kwaad had.

Opeens zag hij Anatoli, die hem het dolkmes toereikte en fluisterde:

„Pak aan....”

Viktor borg het mes op, Ragozin nam hem bij de arm en zei:

„Vooruit, naar de weg“.

Hij trok zijn revolver en rende samen met Ragozin naar de berm van de weg, waar zij bleven liggen.

Borja Glowan was bang zich in het netwerk der Spaanse ruiters te verwarren en maakte, met vakkundige snelheid zijn nijptang hanterend, een opening tussen twee palen van de afrastering. Samen met Anatoli liep hij toen snel naar de deur van de barak. Glowan bevoelde het slot — het was een gewoon ijzeren hangslot. Hij zette zijn breekijzer in de deuren, brak de slotplaat weg en opende toen met van opwinding bonzende slapen de deur. Een golf verstikkend benauwde, heet stinkende lucht sloeg hen in het gezicht. De gevangenen ontwaakten, links en rechts klonken een paar fluisterende stemmen en recht voor hen uit vroeg iemand met zwakke stem wie daar was.

„Kameraden....“, begon Anatoli. Toen kon hij van opwinding geen woord meer zeggen.

Gedempt weerklonken een paar verblijde uitroepen, die weer werden neergesist.

„Gaat door het bos naar de rivier en vandaar stroomop- of afwaarts“, zei Anatoli, zich beheersend. „Is Gordei Kornejenko hier?“

„Present“, kwam een stem uit de massa samengepakte lichamen.

„Ga naar huis, je vrouw wacht op je....“. Anatoli liep de barak uit en bleef bij de deur staan.

„Gezegend....Dank....Verlossers“, hoorde hij vanuit de barak.

De eerste gevangenen wilden naar de Spaanse ruiters lopen, maar Glowan ving ze op en bracht hen naar de opening in de omrastering. Zij renden weg. Plotseling greep iemand Anatoli met twee handen bij de schouders en fluisterde, onzegbaar verheugd:

„Tolja....? Tolja....“

Opschrikkend bracht Anatoli zijn gezicht vlak bij dat van de man die hem vasthield.

„Zjenja Mosjkof“, zei hij, zelf niet wetend waarom hij zo weinig verrast was.

„Ik herkende je stem“, zei Mosjkof.

„Wacht, we gaan samen“.

Het was nog lang voor zonsopgang, toen Anatoli, Viktor en Zjenja Mosjkof, uitgeteerd, blootsvoets, in stinkende lompen

gekleed, afscheid namen van de andere jongens en op de bodem van een nauw, met struikgewas begroeid ravijn wat gingen rusten.

Nu leek het wel een wonder, dat zij juist die Mosjkof hadden bevrijd, over wie ze pas tevoren, aan de oever van de Donetz, hadden gesproken. Ondanks zijn vermoeidheid was Anatoli blij en opgewonden. Hij haalde voortdurend dan het ene dan het andere detail van de zo goed gelukte overval op, prees Viktor, Glowan en de andere jongens en begon er dan weer over, hoe het toch mogelijk was dat zij juist Zjenja Mosjkof hadden bevrijd. Viktor antwoordde somber, éénlettergrepig en Mosjkof zei in het geheel niets.

Tenslotte zweeg Anatoli ook. Het was heel stil en donker in het ravijn.

En plotseling verscheen, ergens bij de Donetz, een rode gloed aan de hemel. De gloed had direct een geweldige kracht en verlichtte meteen een groot deel van de hemel, die boven de haard van het vuur scheen te trillen als een rood gordijn; zelfs in het ravijn werd het licht.

„Waar is dat?“, vroeg Viktor zachtjes.

„Bij Goendorofskaja“, zei Anatoli na een kort zwijgen. „Dat is Kasjoek“, vervolgde hij, zijn stem dempend. „Ze steken de graanschuren in brand. Dat doen ze iedere nacht“.

„We zijn op school geweest, hebben een hoop geleerd, we zagen het leven voor ons liggen als een brede, rechte weg naar iets moois en kijk eens, wat we nu moeten doen....“, zei Viktor plotseling luid. „En een andere uitweg is er niet....“

„Jongens! Ben ik dan werkelijk vrij? Jongens!“, riep Zjenja Mosjkof schor. En zijn gezicht met zijn handen bedekkend, viel hij op het uitgedroogde gras.

XLI.

Hoewel De Jonge Garde reeds verschillende belangrijke wapenfeiten op zijn naam had staan, was er geen enkele aanwijzing, dat de Duitsers zich over het bestaan van deze organisatie enige zorg maakten.

Zoals het diep verborgen grondwater ook tijdens de grootste droogte niet ophoudt langs duizend fijne kanalen de grote rivieren en meren te vormen, zo vloeide ook de activiteit van De Jonge Garde samen met die oneindig vertakte, brede, onderaardse stroom van millioenen mensen, die er allen naar streefden, weer tot hun natuurlijke levenswijze van vóór de komst der Duitsers terug te keren. En in deze onophoudelijke stroom van tegen hen gerichte grote en kleine acties, bemerkten de nieuwe heersers lange tijd niet, dat er sporen waren die naar een organisatie van de Krasnodonse jeugd moesten leiden.

Het front was nu zo ver verwijderd, dat de in Krasnodon verblijvende Duitsers deze stad als een verlaten, ingeslapen uithoek van het Duitse Rijk beschouwden, waar de „Nieuwe Orde” reeds voor alle eeuwigheid verankerd lag.

Aan de fronten was alles stil geworden. In het Westen en het Oosten, in het Zuiden en in het Noorden scheen alles te luisteren naar de echo's van de grootse slag om Stalingrad. En de mensen wenden zo aan de dagelijks korte berichten, die zij in de loop van September en October over de veldslagen bij Stalingrad en Mozdok kregen, dat het leek alsof het altijd zo zou blijven.

De lange, lange stoet krijgsgevangenen, die vroeger naar het Westen werd gedreven, was tot een einde gekomen.

Maar van het Westen naar het Oosten bleven zich grote Duitse en Roemeense troepenmachten, transporten, artillerie-colonnes en tanks voortbewegen: zij gingen en keerden nooit weerom. Maar aldoor nog kwamen en gingen er nieuwe eenheden en in Krasnodon waren voortdurend Duitse of Roemeense soldaten ingekwartierd en ook dit scheen altijd zo te zullen blijven.

De Kosjewois hadden gedurende enige dagen tegelijkertijd inkwartiering van een Duitse officier — een kampioen-vlieger, die na een langdurig ziekteverlof naar het front terugkeerde — en een Roemeense officier met zijn oppasser, een vrolijk, kort ventje, dat Russisch sprak en alles gapte wat onder zijn handen kwam, van een teentje knoflook tot de lijstjes van de familieportretten.

De Roemeense officier in zijn salade-groene uniform had een vinnig zwart snorretje. Hij was klein en smal gebouwd en zo bewegelijk, dat zelfs het puntje van zijn neus voortdurend op en neer wipte. Toen hij zich goed en wel in het

kamertje van Oom Kolja had geïnstalleerd, bracht hij verder de gehele dag buitenshuis door, wandelde in burgerkleren door de stad en neusde in alle mijnen, bedrijven en militaire bureaux.

„Waarom loopt die baas van jou altijd in burger?“, vroeg Oom Kolja aan de oppasser, met wien hij bijna vriendschappelijke betrekkingen onderhield.

De vrolijke oppasser blies zijn wangen op, klopte er met zijn handjes tegenaan, liet een schel gefluit horen alsof hij in een circus stond en zei toen allervriendelijkst:

„Spion!....“

Na dit gesprek heeft oom Kolja zijn pijp nooit meer teruggevonden.

De Duitse kampioenpiloot legde beslag op de grote kamer, daardoor Elena Nikolajefna naar het kamertje van baboesjka en Oleg naar het schuurtje verdringend. Hij was een grote, blonde man met rode ogen en een borst vol ridderorders, die hij had gekregen voor zijn heldendaden in Frankrijk en bij Charkof. Toen hij van de Kommandantur naar de Kosjewois werd gebracht, was hij feeëriek dronken en hij bleef dan ook alleen maar een paar dagen in Krasnodon omdat hij niet meer op kon houden met drinken en met geen mogelijkheid nuchter te krijgen was.

Hij probeerde alle bewoners van het huis — behalve dan de Roemeense officier, die hij eenvoudig niet zag — in zijn dronkenschap te betrekken. Hij kon letterlijk geen seconde zonder gezelschap blijven. In een afschuwelijk Duits-Russisch brabbeltaaltje legde hij uit, hoe hij eerst de bolsjewieken zou gaan verslaan, daarna de Engelsen, dan de Amerikanen en hoe daarna alles in orde zou komen. Maar tegen het einde van zijn verblijf bij de Kosjewois verviel hij in een loodzware somberheid.

„Stalingrad.... Ha!“, zei hij, met zijn rode wijsvinger door de lucht priemend. „Bolsjewiek schiet....poef....ik kaput“. En grote, weemoedige tranen rolden over zijn opgeblazen gezicht.

Voor zijn vertrek werd hij net nuchter genoeg om met zijn mauser de kippen die over het plaatsje liepen, neer te schieten. Hij had niets om ze in mee te nemen, bond ze dus gewoon met hun poten aan elkaar en zo lagen ze op het stoepje, terwijl hij zijn koffers pakte.

De Roemeense oppasser wenkte Oleg naar zich toe, blies

zijn wangen op, liet dat schelle, circusachtige geluid weer horen en wees op de kippen.

„Civilisatie”, zei hij vriendelijk.

En nooit zag Oleg zijn pennemesje meer terug.

Onder de Nieuwe Orde vormde zich in Krasnodon dezelfde society als in het een of andere Heidelberg of Baden-Baden — een hele ladder van graden, rangen en standen. Boven aan die ladder stonden hoofdwachtmeester Brückner, wachtmeester Balder en de chef van het directoraat, Schweide, een mijn-technicus en luitenant van het zogenaamde mijnbouwbataljon. Hij was een bejaarde, magere, grijzende, zeer zwaar-op-de-handse Duitser, die gewend was te werken met de eens en voor altijd vastgestelde, uiterst zorgvuldig berekende organisatie-methoden van de Duitse bedrijven. Toen hij zijn ambt aanvaardde, ontdekte hij tot zijn immense verbazing dat er niets was: geen arbeiders, geen machines, geen gereedschap, geen transportmiddelen, geen stuthout en eigenlijk ook geen mijn. Terecht concluderend, dat er in deze omstandigheden ook geen steenkool was, vatte hij de plichtsgetrouwe vervulling van zijn ambt zo op, dat hij zeer regelmatig iedere ochtend controleerde of de Russische voerlieden de Duitse paarden van het directoraat wel haver hadden gegeven, om daarna een paar papieren te ondertekenen. Al zijn overige tijd wijdde hij aan zijn privé-kippenren, varkensfokkerij en koeienstal en aan het organiseren van fuifjes voor zijn collega's.

Iets lager op de ladder stonden Oberleutnant Sprick en Sonderführer Sanders in hun korte leren broeken. Nog lager de politiechef Solikofski en burgemeester Stetzenko, hoogst solide, vanaf negen uur 's ochtends dronken, altijd op hetzelfde uur met een paraplu in de hand door de dikke modder naar het bureau van het gemeentebestuur stappend en even precies op tijd weer naar buiten komend of hij inderdaad iets had bestuurd. En op het alleronderste sportje van de ladder stonden onderofficier Fenbong en zijn soldaten, die al het werk moesten opknappen.

Hoe ongezellig en ongelukkig werd dat goede mijnwerkersstadje toen de Octoberregens neerplensden. Dik onder de modder, zonder brandstof, zonder licht, zonder beschutting tegen de wind, met omgehakte heggen en hagen, met kapot-geslagen ruiten in lege huizen waaruit de kleren en versleepbare voorwerpen gestolen waren door de voorbijtrekkende

soldaten en de meubels door de etappe-officiëren die hun kamers inrichtten. Als de mensen elkaar op straat ontmoetten, herkenden zij elkaar niet meer, zo mager waren zij geworden, zo versleten en afgeleefd. En het kwam voor, dat ook de eenvoudigste mens plotseling midden op straat stil bleef staan of 's nachts wakker werd met de gedachte: „Is dit alles dan werkelijkheid, is het geen droom, geen auto-suggestie? Ben ik misschien gek geworden?”

Op een van de sombere, regenachtige herfstdagen kwam Ljoebka met een grijze, gestroomlijnde Duitse wagen uit Worosjilofgrad naar Krasnodon terug en de Duitse officier die het portier voor haar openhield, salueerde beleefd toen zij, zonder naar hem om te kijken, met een koffertje in haar hand het stoepje van haar ouderlijk huis opwipte.

Deze keer kon Efrosinja Mironofna, haar moeder, zich toch niet inhouden en toen zij gingen slapen zei zij: „Je moest een beetje oppassen Ljoeboesjka.... Weet je wat de mensen zeggen? „Het is verschrikkelijk hoe die zich met de Duitsers afgeeft”, dat zeggen ze”.

„Oh ja? Nou, dat is dan prachtig, moedertje, dat is precies wat ik hebben moet”, antwoordde Ljoebka lachend. Toen rolde ze zich als een marmotje in elkaar en viel in slaap.

De volgende ochtend liep Wanja Zemnoechof, die van haar terugkeer had gehoord, zo snel als zijn lange benen hem dragen konden over de grote kale vlakte die zijn straat van Wosmidomiki scheidde en stormde, met de modderspatten tot aan zijn oren en kletsnat geregend, zonder kloppen de grote woonkamer van de Sjeftzofs binnen.

Helemaal in haar eentje liep Ljoebka, met een spiegeltje in haar ene hand en met de andere nu eens haar ongekamde lokken schikkend, dan weer haar eenvoudige groene peignoir over haar heupen gladstrijkend, op blote voeten door de kamer heen en weer en zei tot zichzelf ongeveer het volgende:

„Ho-la-la Loebka-Loeboesjka, waarom zijn de jongetjes toch zo dol op je? Ik begrijp het werkelijk niet.... Wat is er toch zo mooi aan je? Je mond is te groot, je ogen zijn te klein, je gezicht is onregelmatig, je figuur.... nou ja, je figuur gaat wel.... Ja, je figuurtje gaat heel goed.... Maar toch, al met al.... Als je ze nu nog achterna liep.... maar dat doe ie helemaal niet. Foei, Ljoeba, jongens achterna lopen! Ik begrijp het werkelijk niet....”

En haar hoofd van de ene kant naar de andere kant wiegend en haar krullen schuddend, huppelde ze, met helderkletsende geluidjes van haar blote voeten op de planken vloer, door de kamer en zong:

Ljoebka, Ljoeboesjka
Ljoeboesjka, Goloeboesjka....*)

Wanja, die haar met onaandoenlijke rust had staan bekijken, vond de tijd gekomen om eens te kuchen.

Ljoebka, die niet in het minst verlegen werd, maar er zelfs uitdagender dan ooit ging uitzien, liet langzaam het spiegeltje zakken, draaide zich om, herkende Wanja, sperde haar blauwe ogen open en begon luid te lachen.

„De misère van Serjozjka Lewasjof is mij nu volkomen duidelijk”, zei Wanja met zijn doffe bas. „Hij moet voor jou de muiltjes van de Tzarina**) halen, hè, voor je hem beminnen wilt?”

„Weet je Wanja, het is gewoon krankzinnig, maar ik hou nog meer van jou, dan van die Serjozjka”, zei Ljoebka, nu toch een beetje verlegen.

„En ik ben zo kippig dat, eerlijk gezegd, alle meisjes er voor mij precies eender uitzien.... Ik herken ze aan hun stem en ik hou het meest van meisjes met lage stemmen als van een kerkorgel. Jij hebt een stemmetje als het kleinste klokje van de klokketoren, voel je?”, antwoordde Wanja onaandoenlijk. „Ben je alleen thuis?”

„Ja, moeder is bij de Iwantzofs”.

„Laten we even gaan zitten. En leg dat spiegeltje weg, want dat maakt me zenuwachtig.... Ljoebof Grigorjefna, heb je bij al je drukke bezigheden tijd gevonden, eraan te denken, dat de vijf-en-twintigste verjaardag van de grote October-revolutie nadert?”

„Natuurlijk”, zei Ljoebka, hoewel ze het eerlijk gezegd volslagen vergeten had.

Wanja boog zich naar haar toe en fluisterde haar iets in het oor.

„Oh, fantastisch! Jullie zijn toch reuzekerels, wat een goed

*) Goloeboesjka — letterlijk: duifje, figuurlijk: lieveling, schatje.
N. v. d. V.

**) Wanja haalt hier een vertelling van Gogol, „Kerstavond” aan.
N. v. d. V.

ideel!" En uit haar hele hart zoende zij Wanja midden op zijn mond, waardoor hij van verlegenheid bijna zijn bril van zijn neus liet glibberen.

„.....Moedertje, heb jij wel eens gedragen kleren geverfd?" Haar moeder keek Ljoebka aan zonder er iets van te begrijpen.

„Heb je wel eens, laten we zeggen, een wit blousje gehad, waarvan je wou, dat het.... blauw was?"

„Ja zeker, liefje".

„En wou je ook wel eens dat het rood werd?"

„Maar dat is toch precies hetzelfde, welke kleur je het verft?"

„Hoe moet je dat dan doen, moesje? Misschien wil ik eens een van mijn kleren verven".

„.....Tante Maroesja, heb jij wel eens kleren van de ene kleur in de andere geverfd", vroeg Wolodja Osmoechin zijn tante Litwinowa, die met haar kinderen in een huisje vlak bij dat van de Osmoechins woonde.

„Ja zeker, Wowo, heb ik dat".

„Zou je dan een paar slopen rood voor me willen verven?"

„Maar die dingen geven meestal erg af, Wowosjka. Je zou er helemaal rode oren en wangen van krijgen".

„Nee, het is niet om op te slapen. Ik wou ze gewoon overdag op mijn bed leggen. Zo maar, voor de kleur...."

„.....Papa, ik heb me er al van kunnen overtuigen, dat je buitengewoon goede verf kunt maken, niet alleen voor hout, maar zelfs voor metalen. Zou je nu ook een laken rood voor me kunnen verven? Begrijp je, die lui van de ondergrondse vragen me weer: „geef ons een rood laken". Wat moet je daar nou op zeggen?", zei Zjora Aroetjoenjantz tot zijn vader.

„Verven kan ik het wel, maar een heel laken.... Wat zal je moeder daar wel van denken?", antwoordde zijn vader voorzichtig.

„Het wordt nu toch heus tijd, dat jullie eens onder elkaar uitmaken, wie hier de baas in huis is, jij of moeder. Tenslotte.... De kwestie is volkomen duidelijk: ik moet absoluut een rood laken hebben...."

Walja Bortz had Serjozjka nooit iets gezegd over dat briefje

dat hij haar had geschreven en Serjozjka had er haar nooit iets over gevraagd, maar vanaf die dag waren zij onafscheidelijk. Al in de vroege ochtend zochten zij elkaar op. Meestal verscheen Serjozjka als eerste in het huisje in de Derejewanajastraat, waar Maria Andrejefna en Loesja veel van dat magere kereltje met zijn stugge kroeskop, dat zelfs in deze gure regéntijd op blote voeten liep, begonnen te houden.

De kleine Loesja zweeg meestal in Serjozjka's aanwezigheid, maar één keer vroeg zij:

„Waarom heb je toch zo'n hekel aan schoenen?”

„Omdat je met blote voeten beter danst”, antwoordde Serjozjka met een glimlachje.

Maar na dit gesprek liep hij op schoenen, hoewel hij eenvoudig nooit tijd kon vinden om ze te laten maken.

Op een van die dagen dat zich onder de leden van De Jonge Garde een zo opvallende belangstelling in het roodverven van stoffen manifesteerde, moesten Serjozjka en Walja — voor de vierde keer al — tijdens de filmvoorstelling in het zomertheater strooibiljetten verspreiden.

Het zomertheater, vroeger de Leninclub, was gevestigd in een hoog en lang houten gebouw met een ongezellig, altijd open toneel en ongeverfde lange banken die naar de achterste rijen iets opliepen. Na de bezetting van Krasnodon werden daar Duitse films vertoond, grotendeels oorlogsjournaals en een enkele keer trad er ook wel eens een rondtrekkende circustroep op. De plaatsen waren niet genummerd en er was slechts één toegangsprijs — het hing helemaal van de energie en ondernemingsgeest van de toeschouwers af, welke plaats zij kregen.

Als altijd stelde Walja zich bij de achterste rij banken op en Serjozjka liep naar de andere kant, meer naar voren. Op het ogenblik dat de lichten uitgingen en de strijd om de plaatsen nog in volle gang was, wierpen zij hun strooibiljetten als een fontein de lucht in. Uit het publiek weerklonken een paar kreten en uitroepen. Serjozjka en Walja kwamen weer op de afgesproken plaats bij elkaar, bij de vierde zuil vanaf het toneel. Er waren, zoals meestal, meer toeschouwers dan plaatsen. Serjozjka en Walja bleven tussen het publiek in de doorloop staan. Op het ogenblik dat vanuit het hokje achter in de zaal een fonkelend blauwe, stoffige lichtkegel op het doek viel, stootte Serjozjka Walja heel even met zijn elleboog aan en wees met zijn ogen naar de linkerkant van

het toneel. Daar hing, het gehele overblijvende deel van het toneel afsluitend, aan de hoge kroonlijst een donkerrode vlag met in het midden een witte cirkel en de zwarte swastika. Heel licht wiegde die fascistische vlag in de luchtstroom uit de warme zaal heen en weer.

„Ik ga dadelijk het toneel op en jij loopt met de mensen naar buiten. Dan blijf je met de cassière praten. Als ze de zaal willen gaan opruimen, moet je ze maar even ophouden”, fluisterde Serjozjka Walja in het oor.

Zij knikte zwijsend.

Op het doek verscheen, boven de Duitse titel, in witte Russische letters: „Haar Eerste Avontuur”.

„Daarna bij jou?”, vroeg Serjozjka een beetje verlegen.

Walja knikte.

Zodra het licht in de operateurscabine uitdoofde, was Serjozjka verdwenen. Hij verdween zonder een spoor na te laten, zoals alleen Serjozjka Tjoelenin dat kon. Nergens in de doorloop, die toch vol mensen stond, was ook maar de minste beweging te bemerken. Zij zou wel eens willen weten hoe hij dat klaarspeelde. Walja schoof een beetje dicht naar de uitgang zonder het kleine deurtje rechts van het toneel uit het oog te verliezen.

Dat was Serjozjka's enige mogelijkheid, om ongemerkt achter het doek te komen.

De voorstelling was afgelopen, lawaaierig stroomde het publiek naar de uitgang, het licht flitste weer aan en zo kon Walja ook nu weer niet zien hoe Serjozjka het voor elkaar bokste.

Met de stroom mee liep zij het theater uit en bleef toen tegenover de ingang onder de bomen staan. Het was donker, koud en vochtig in het park. De bladeren waren nog niet allen afgevallen en ritselden in de wind, alsof zij zuchtten. Daar kwamen de laatste mensen het gebouw al uit. Walja liep naar de cassa, bukte zich en deed of zij in het zwakke lichtvierkant dat uit de zaal door de wijdopenstaande deur naar buiten viel, iets op de grond zocht.

„Heeft U hier misschien een klein leren tasje gevonden?”, vroeg zij de cassière.

„Wat dacht je, kind, hoe moet ik dat hier nou vinden? Er zijn zo veel mensen langs gegaan”, antwoordde de oude vrouw.

Op haar hurken fastte Walja met haar vingers over de door vele voeten omgeploegde modder.

„Het moet hier toch ergens liggen.... Toen ik naar buiten kwam, heb ik er mijn zakdoek nog uitgehaald en toen ik even verder was, was mijn tas verdwenen”.

De cassière begon nu ook te zoeken.

Op datzelfde ogenblik was Serjozjka niet door het kleine deurtje, maar recht door de orkestbak op het toneel geklauterd en probeerde daar met alle kracht de vlag van de kroonlijst te scheuren. Het lukte niet. Hij ging op zijn tenen staan, sprong omhoog en greep zich met gebogen armen aan de vlag vast. Het doek scheurde los en Serjozjka viel bijna in de orkestbak.

Hij stond alleen op het toneel voor de half verlichte zaal met de wijdopenstaande deuren en vouwde zorgvuldig en zonder haast de reusachtige fascisten-vlag eerst in tweeën, in vieren, toen in achten, om hem onder zijn kiel te kunnen verbergen.

De portier had de ingang naar de operateurscabine van buiten afgesloten, trad uit de duisternis op de cassière en Walja toe, die in het licht van de zaal nog steeds naar het tasje zochten.

„Licht! Weten jullie niet wat daar op staat? Maak het licht uit, we gaan sluiten....!”

Walja liep vlug naar hem toe en pakte hem bij de revers van zijn jas.

„Eén minuutje nog, vadertje, één minuutje”, bedelde zij. „Ik heb mijn tasje verloren en als het licht uitgaat, kan ik niets meer zien. Eén minuutje maar”, herhaalde ze, hem steeds bij zijn jasje vasthoudend.

„Hoe wou je dat hier nou vinden”, zei de portier, toch vertederd en ook onwillekeurig rondkijkend.

Op dat ogenblik kwam een jongen met een diep in zijn ogen getrokken pet en een onwaarschijnlijk dikke buik op dunne, bij zo een dikke buik zelfs bijzonder dunne, beentjes de zaal uithuppelen, sloeg een zeer geslaagde kuitenflicker, stootte een klagend geblaas uit, „me-e-e-e-e-”, en verdween in de dikke duisternis.

Walja zag net kans om huichelachtig „Wat een zonde, hè?”, te drenzen. Toen kreeg ze het zo te kwaad met haar lachspieren dat ze haar handen voor haar gezicht sloeg en wegrende.

XLII.

Na dat gesprek van Oleg met zijn moeder, stond niets zijn werkzaamheden meer in de weg: het hele huis was erin betrokken, al zijn familieleden waren zijn helpers en zijn moeder de eerste onder hen.

Niemand zou kunnen zeggen, hoe die zestienjarige jongen, onbewust puttend uit boeken en verhalen van zijn stiefvader, iets van de kostbare ervaring van oude geslachten als in een smeltkroes had doen samenvloeien met de ondervindingen die hijzelf en zijn kameraden hadden opgedaan in de korte maar bijzonder intensief doorleefde periode van hun eerste tegenslagen en hun eerste successen.

Naarmate de activiteit van De Jonge Garde zich uitbreidde, verwierf Oleg een steeds grotere invloed op zijn kameraden en werd hij zich daar ook steeds meer van bewust. Hij was zo kameraadschappelijk, levenslustig en recht door zee in al zijn uitingen, dat niet alleen de gedachte, zijn vrienden te beheersen hem vreemd was, maar zelfs de minste hoogmoed tegenover hun persoon, hun meningen of ervaringen volkomen tegen zijn natuur inging. Maar hij werd er zich wel steeds meer van bewust, dat het slagen of mislukken van hun ondernemingen voor een belangrijk deel afhing van de mate waarin hij, Oleg, alles had voorzien of zich had vergist.

Een sterke vriendschap verbond hem met een iets ouder meisje, een meisje van buitengewone bescheidenheid, onversaafd, zwijgzaam en romantisch, met donker haar dat als een zware, golvende sluier over haar sterke schouders viel, met mooie, bijna zwartverbrande handen en een uitdagende, hartstochtelijke blik in haar bruine ogen onder de sierlijk gebogen, brede wenkbrauwen. Nina Iwantzowa raadde ieder van zijn blikken en bewegingen en voerde gewillig, moedig en zorgvuldig ieder van zijn opdrachten uit.

Altijd bezig, dan met strooibiletten, dan met de kaarten van het een of andere dorp of een rapport aan de partisanenstaf van het district, dan weer met voorlopige lidmaatschapsbewij-

zen van de komsomol, konden zij uren achtereen zwijgend bij elkaar zitten zonder zich een ogenblik te vervelen. En als zij met elkaar spraken, zweefden zij hoog boven de aarde. Alles wat het menselijke genie had uitgedacht aan groots en voor kinderblik toegankelijk, ontrolde zich voor hun geestesoog. Soms ook waren zij zó maar, zonder enige reden vrolijk en konden ze alleen nog maar lachen — Oleg onweerstaanbaar, jongensachtig, de toppen van zijn vingers tegen elkaar wrijvend van pret, met tranen in zijn ogen — en zij met een meisjesachtige, rustige, intieme vrolijkheid en dan opeens heel vrouwelijk, een beetje raadselachtig zelfs, alsof zij iets voor hem verborgen hield.

En zo geviel het, dat deze moeilijkste periode van zijn leven voor Oleg tegelijkertijd de gelukkigste bloeitijd van al zijn jeugdige kracht werd. Hij was altijd levenslustig en energiek, altijd vrolijk en tegelijkertijd accuraat, bedachtzaam en veeleisend. Daar waar het alleen om hemzelf ging, sprak nog het kind dat in hem stak — hij wilde altijd zelf de pamfletten aanplakken, graanschuren in brand steken, wapens stelen en moffen doodschieten uit een hinderlaag. Maar op een van de zittingen van de staf beschuldigden Toerkenitsj en Wanja Zemnoehof hem, na onderling overleg, van onverantwoordelijke lichtzinnigheid. Hij werd zo verlegen als een schooljongen, die een standje van de meester krijgt.

Op de zesde November, aan de vooravond van de revolutieherdenking, verzamelde de staf van De Jonge Garde zich tezamen met de koeriersters Walja Bortz, Nina en Olja Iwantzowa 's middags in het huis van de Kosjewoi's. Oleg had besloten, deze dag op te luisteren met de plechtige opname van Radik Joerkin in de rijen van de komsomol.

Radik Joerkin was al niet meer dat jongetje met de rustige zachte ogen, dat tegen Zjora Aroetjoenjantz zei: „Ik ga altijd vroeg naar bed, weet je”. Na zijn medewerking aan de executie van Fomin maakte Radik deel uit van de ploeg-Tjoelenin en nam deel aan de nachtelijke overvallen op Duitse vrachtwagens. Hij zat tamelijk zelfverzekerd op een stoel bij de deur en keek recht, zonder met zijn ogen te knippen, door de kamer naar het raam, terwijl Oleg de openingsrede uitsprak en Tjoelenin daarna een karakteristiek gaf van zijn, Radiks, persoon.

Soms werd hij even nieuwsgierig wat dat wel voor mensen waren die nu over zijn lot beslisten en vanonder zijn lange

wimpers keken zijn rustige ogen naar de leden van de staf die om de gedekte eettafel zaten. Maar twee meisjes — de ene blond en de andere donker — begonnen direct zo lief tegen hem te glimlachen en zij zagen er allebei zo aardig uit, dat hij plotseling een ongewone verlegenheid voelde en zijn blik afwendde.

„H-heeft iemand kameraad Radik Joerkin nog iets te vragen?“, vroeg Oleg.

Allen zwegen.

„Laat hij zijn levensgeschiedenis maar eens vertellen“, zei Wanja Toerkenitsj.

„Vertel je levensgeschiedenis....“

Radik Joerkin stond op en zei, naar het raam kijkend, met de heldere stem waarmee hij op school zijn lessen opspoot:

„Ik ben geboren in de stad Krasnodon in het jaar negentienhonderd achtentwintig. Ik was op de Gorkischool....“

Hiermee was de geschiedenis van Radik Joerkin's leven tot op het huidige ogenblik ten einde, maar hij voelde zelf wel dat het een beetje weinig was en voegde er, wat minder zelfverzekerd, aan toe:

„En omdat de Duitsers er zijn, ga ik nu niet meer naar school....“

Allen zwegen weer.

„Heb je wel eens een functie gehad in een vereniging of organisatie?“, vroeg Wanja Zemnoechof.

„Nee“, zei Radik Joerkin met een diepe jongenszucht.

„Ken je de doelstellingen van de komsomol?“, vroeg Wanja weer, door zijn dikke brilleglazen op de tafel starend.

„De huidige doelstelling van de komsomol is, de Duitse nazi-indringers te bevechten tot er niet één meer over is“, antwoordde Radik Joerkin zeer precies en duidelijk.

„Nou, ik vind dat die knaap volledig politiek geschoold is“, zei Toerkenitsj.

„Natuurlijk, we moeten hem opnemen“, vond ook Ljoebka, die met heel haar hart hoopte dat alles goed voor Radik zou aflopen.

„Opnemen, opnemen....“, zeiden ook de andere leden van de staf.

„Wie is er voor, kameraad Radik Joerkin aan te nemen als lid van de komsomol?“, vroeg Oleg met een brede glimlach, zelf als eerste zijn hand opstekend.

Alle handen gingen in de hoogte.

„Eén-stemmig”, zei Oleg opstaande. „Kom hier....”

Radik liep, wat bleker dan gewoonlijk, naar de tafel waar Toerkenitsj en Oelja Gromowa plaats voor hem maakten.

„Radik”, zei Oleg plechtig, „uit naam van de staf overhandig ik je het voorlopige lidmaatschapsbewijs van de komsomol. Bewaar en bescherm het als je eigen eer. De contributie kun je in je groep van vijf betalen en als het Rode Leger teruggekeerd is, zal het districtsbestuur van de komsomol dit voorlopige bewijs innemen en je er een permanent voor teruggeven....”

Radik stak zijn smalle, verbrande hand uit en nam de kaart aan, die Oleg hem toestak. De dubbel gevouwen kaart had dezelfde afmetingen als de oorspronkelijke van de komsomol. Hij was gemaakt van het dikke, stevige papier waarop wandkaarten worden gedrukt. Aan de buitenkant stond met dansende drukletters „Dood aan de Duitse indringers”, iets daaronder „Leninistische Communistische Jeugdbond”, nog lager en met iets vettere letters „Voorlopige Ledenkaart”. Aan de keerzijde stond links achternaam en patronimium van Radik en zijn geboortjaar. Daaronder „Datum van intrede 6 November 1942”, daar weer onder „Uitgegeven door de komsomol-organisatie „De Jonge Garde” te Krasnodon. De secretaris, Kasjoek”. Aan de rechterkant waren een paar vakjes gedrukt voor de contributiezegels.

„Ik zal hem in mijn jasje naaien en altijd bij me dragen”, zei Radik nauwelijks hoorbaar, terwijl hij zorgvuldig de kaart in zijn binnenzak opborg.

„Nu kun je wel gaan”, zei Oleg.

Allen feliciteerden Radik Joerkin en drukten hem de hand.

Hij liep door de Sadowajastraat. Het regende nu niet, maar het was erg koud en winderig. De avond begon te vallen. Die avond zou hij aan het hoofd staan van drie jongens, om een grote, feestelijke opdracht te vervullen. Hij voelde het biljet tegen zijn borst en liep met een strenge en gelukkige uitdrukking op zijn gezicht naar huis. Bij de oprit naar de tweede overweg, vlak bij het gemeentehuis, stak hij zijn kin even naar voren, spitste zijn lippen en liet een schel, doordringend gefluit horen — alleen maar opdat de Duitsers zouden weten, dat er nog een Radik Joerkin op de wereld was.

Die nacht zou niet alleen Radik Joerkin, maar bijna de gehele organisatie een grote, feestelijke opdracht gaan uitvoeren.

„Niet vergeten: wie klaar is komt direct naar mij toe”, zei Oleg, „behalve de Perwomaikers”.

De Perwomaikers hadden in de woning van de meisjes Iwanichin een feestavondje georganiseerd.

In de kamer bleven alleen Oleg, Toerkenitsj, Wanja Zemnoechof en de koeriersters Nina en Olja over. Op het gezicht van Oleg stond opeens een grote opwinding te lezen.

„M-meisjes, k-kinderen, het is t-tijd”, zei hij hevig stotterend.

Hij liep naar de deur van Nikolai Nikolajewitsj en klopte aan.

„Tante Marina, het is t-tijd”.

Marina kwam, met haar mantel aan en onder het lopen haar hoofddoek vastbindend, de kamer uit en oom Kolja kwam achter haar aan. Baboesjka Wera en Elena Nikolajefna kwamen ook uit hun kamer.

Marina, Olja en Nina, die zich ook hadden aangekleed, gingen naar buiten — zij moesten wacht houden in de belendende straten.

Het was een gevaarlijk waagstuk, zo iets te doen op een dergelijk uur, als de andere mensen nog niet naar bed waren, zelfs nog over straat liepen. Maar zo iets kon men toch niet mislopen!

Het werd steeds donkerder. Baboesjka Wera liet de verduisteringsgordijnen neer en stak het olielampje aan. Oleg liep naar het plaatsje, waar Marina stond. Zij kwam uit de schaduw van het huis op hem toe.

„Geen mens”.

Oom Kolja boog zich uit het tuimelraampje en reikte, even rond kijkend, Oleg het uiteinde van de leiding toe. Oleg koppelde de draad aan de stang en hing die met zijn grote haak aan de hoofdleiding, vlak naast de lange mast, zodat de contouren van mast en stang in het donker samenvloeiden.

Oleg, Toerkenitsj en Wanja Zemnoechof zaten in de kamer van oom Kolja bij de schrijftafel, een potlood in hun hand. Baboesjka Wera, kaarsrecht, met ondoorgrondelijke ogen en Elena Nikolajefna, iets voorover gebogen met een naïeve en wat bevreesde uitdrukking in haar gezicht, zaten op het bed, hun ogen op het toestel gericht.

Alleen oom Kolja met zijn rustige, precies werkende handen kon zo snel en geruisloos de gewenste golflengte vinden. Zij schakelden in midden in een ovatie. Een paar storingen over-

stemden de spreker, maar zij hoorden de naam die hij uitsprak. Het geluid van de ovatie, die doorkwam als het geruis van een schelp die men aan het oor houdt, vulde de kamer en bleef lange, lange tijd op dezelfde hoogte. Daar tussendoor hoorde men soms afzonderlijke uitroepen en handgeklap. Maar nu werd het stil en in deze stilte, slechts verbroken door een paar krakende storingen in de aether, klonk een rustige, kalme, mannelijke stem:

„Kameraden. Heden vieren wij de vijftiengste jaardag van de overwinning der sowjet-revolutie in ons land. Vijftieng jaren zijn verlopen sinds het tijdstip dat de regering der sowjets werd ingesteld. Wij staan op de drempel van het volgende, het zesentwintigste jaar van het bestaan van de sowjetstaat....”

Sinds de zevende November van het vorige jaar, toen zijn rede bij de parade van het Rode Leger op het Rode Plein in Moskou werd uitgezonden, hadden zij zijn stem niet meer gehoord. Maar die stem vergat men niet. Toch was het moeilijk te geloven, dat hij het was. En, zich nog verder vooroverbuigend, vroeg Elena Nikolajefna nauwelijks hoorbaar:

„Is hij het heus zelf?”

„Ja.... sst”, fluisterde Oleg met hartstochtelijk glanzende ogen.

Snel gleden de potloden van Wanja en Toerkenitsj over het papier. Wanja zat met zijn bijziende ogen bijna tegen het schrift aan, Toerkenitsj' gezicht stond strak en ernstig. Het was niet moeilijk hem bij te houden: hij sprak zonder haast. Toch spanden zij in het begin al hun krachten in om geen enkel van zijn woorden te verliezen. Daarna wenden zij aan het rythme van de rede en toen werden zij geheel beheerst door het bewustzijn van het ongewone, het onmogelijke haast, dat zij nu beleefden „Ja, dat is hij.... hij! en ik hier, in Krasnodon, luister naar hem en schrijf op wat hij zegt. Is dat werkelijk mogelijk?” dachten zij.

Hij, die nog nooit bij het licht van een oliepitje in een onverwarmde kamer of een bunker heeft gezeten, als de herfstbuien langs het huis gieren en de vernederde en vertrapte mens zich zo armzalig weet — wie nog nooit met een van kou verstijfde hand in zijn verborgen radio de vrije stem van zijn vaderland heeft opgevangen, die zal nooit begrijpen, met welke gevoelens daar werd geluisterd naar die rustige, weldoordachte woorden....

Stil zaten zij naar hun radio te luisteren en voelden alles, wat onbewust aan vaderlandsliefde in hen sluimerde, naar boven komen. Zij allen, van die zestienjarige schooljongen tot de oude vrouw, de dochter van een timmermannetje uit de provincie, zagen de ongeweten roerselen van hun hart voor zich, gehuld in de eenvoudige waarheid van cijfers en feiten, bezield en tot leven gewekt door een adelaarsblik in de toekomst....

Dat waren zij, de eenvoudige mensen die zulk een onnoemelijk zware last van lijden en smaad te dragen hadden, die nu door zijn mond tot de wereld spraken.

„De Hitleriaanse monsters.... onderdrukken en vermoorden de burgerbevolking in de bezette gebieden van ons land, mannen en vrouwen, kinderen en grijsaards, onze broeders en zusters.... Slechts de laaghartigste schurken, van ieder eer-gevoel ontbloot en vervallen tot een staat van de brutaalste verdierlijking kunnen zich tot zo afschuwelijke gedragingen tegenover onschuldige, ongewapende mensen verlagen.... Wij kennen de schuldigen aan deze wandaden, de bouwers van de Nieuwe Orde in Europa, al deze nieuwbakken gouverneurs-generaal en gewone gouverneurs, commandanten en onder-commandanten, bevelhebbers en onder-bevelhebbers. Hun namen zijn bekend aan tienduizenden gefolterde mensen. Laat deze beulen weten, dat zij zich niet zullen kunnen onttrekken aan de verantwoordelijkheid voor hun misdaden en dat zij de wrekende hand der gemartelde volkeren niet zullen ontgaan....”

Dit was hún hatende wrake, die sprak met de stem van de menselijkste der mensen.

Een zucht van de geweldige wereld die hun klein, door vijandelijke soldatenlaarzen in de modder gestampt stadje omgaf, een machtig beven van hun geboortegrond, de harte-klop van het verre, nachtelijke Moskou drong tot in hun kamer en vervulde hen met het geluk, te weten dat ook zij nog tot die verre wereld behoorden....

Het rumoer der ovaties overstemde de heilwensen waarmee hij zijn rede besloot.

„Eer en roem aan de mannen en vrouwen van ons partisaanleger!”

„Hebben jullie het gehoord....? Hij heeft het zelf gezegd!”, riep Oleg, allen met schitterende, gelukkige ogen aanziend.

Oom Kolja zette de radio af en plotseling hing er een

beangstigende stilte in de kamer. Zoëven was er nog die stem en die rede en nu was er niets meer.... Het tuimelraampje knerst even in zijn scharnieren. Buiten loeit de gure herfstwind. Zij zitten hier alleen in de halfdonkere kamer en honderden kilometers van leed en lijden scheiden hen van de wereld waarvan zij zojuist een verre echo hadden gehoord.

XLIII.

De nacht was zo donker, dat zij letterlijk geen hand voor ogen konden zien. De gure wind raasde wervelend door de straten, bulderde langs de daken, steunde in de schoorstenen, floot door de telegraafdraden, loeide om de hoge palen. Je moest de stad wel zo goed kennen als zij, om in deze duisternis, na een lange tocht dwars door de pappende en zuigende modder, precies bij de portiersloge uit te komen.

Gewoonlijk liep over dit stuk van de weg — van de straatweg naar Worosjilofgrad tot de Gorkiclub — 's nachts een politieagent. Maar de modder en de gure wind hadden hem blijkbaar ergens onder een afdakje gejaagd.

De portiersloge was een stenen gebouwtje — eigenlijk geen loge, maar een torentje met kantelen aan de bovenkant, net als bij een kasteel. Gelijkvloers was een kantoortje waarlangs de arbeiders 's ochtends op het grondgebied van de mijn kwamen. Links en rechts van de toren liep een hoge stenen muur.

Zij waren als geschapen voor dit baantje: de breedgeschouderde Sergei Lewasjof en Ljoebka, sterk en lenig, licht als een vlammetje. Sergei zette zijn ene knie wat naar voren en stak Ljoebka zijn handen toe. Zonder ze te zien, greep zij met haar kleine handjes onmiddellijk de zijne en lachte zachtjes. Zij zette haar voet op zijn knie, stond op het zelfde ogenblik al op zijn schouders en sloeg haar handen om de bovenkant van de stenen muur. Hij hield haar stevig bij de enkels vast, zodat ze niet kon vallen. Haar rok wapperde als een vlag boven zijn hoofd. Zij lag met haar buik op de bovenkant van de muur en haar handen, die ze onder haar lichaam had ge-

legd, klemden zich aan de scherpe rand van de stenen vast: zij was niet sterk genoeg om Sergei op te trekken, maar in deze houding kon ze zich in evenwicht houden tot hij, haar stevig om de heupen pakkend en zich met zijn voeten tegen de muur opwerkend, zelf naar boven was geklommen. Nu hoefde Ljoebka alleen nog maar plaats voor hem te maken — hij zat al naast haar.

De bovenkant van de muur was heel smal en vochtig, je kon er heel gemakkelijk uitglijden. Maar Sergei stond stevig met zijn voorhoofd en wijduitgespreide armen tegen de torenmuur geperst. Nu klauterde Ljoebka zonder hulp over zijn rug naar zijn schouders. Hij was toch wel erg sterk. De kantelen van de muur waren nu op één hoogte met haart borst en gemakkelijk klom zij op de ommegang. De wind rukte met zo veel kracht aan haar kleren, dat het leek of hij haar van de toren wou blazen. Maar het moeilijkste was al achter de rug....

Van onder haar mantel haalde zij een opgerold doek te voorschijn, vond op de tast het touwtje dat aan een lus aan de smalle kant was vastgemaakt en bond het, zorgend dat de wind er geen vat op kon krijgen, aan de vlaggestok vast. Zodra ze het bundeltje los liet, greep de wind het met zulk een woedende kracht, dat Ljoebka's hart van opwinding begon te bonzen. Zij haalde een tweede, kleiner, bundeltje te voorschijn en bond dat helemaal aan de voet van de vlaggestok, zodat het buiten de kantelen hing.

Langs dezelfde weg, over de rug van Sergei, liet zij zich weer op de muur zakken. Maar ze kon er niet toe komen naar beneden te springen en bleef met bungelende benen op het muurtje zitten. Sergei sprong naar beneden en toen hij veilig was aangeland, spreidde hij zijn armen uit en riep zachtjes haar naam. Zij kon hem niet zien, hoorde alleen aan zijn stem waar hij stond. Haar hart stond plotseling stil van angst — zij strekte haar armen uit, kneep haar ogen dicht en sprong. Zij viel precies in zijn armen en sloeg haar handen om zijn hals. Zo hield hij haar even tegen zich aan. Maar zij bevrijdde zich snel, liet zich op de grond zakken en fluisterde opgewonden, met haar warme adem over zijn gezicht strijkend:

„Serjozjka, we nemen de gitaar mee, hè?”

„Vooruit maar weer, maar ik ga me eerst verkleden. Je hebt me stinkend smerig gemaakt met je schoenen”, zei hij dolgelukkig.

„Komt niks van in. Ze moeten ons maar nemen zoals we zijn”, lachte zij vrolijk.

Walja en Serjozjka Tjoelenin zouden in het centrum van de stad opereren, de gevaarlijkste zône: bij het gemeentehuis en de arbeidsbeurs stonden Duitse schildwachten, de politie stond op wacht bij het directoraat, aan de voet van de heuvel was de gendarmeriepost. Maar de duisternis en de storm waren hen welgezind. Serjozjka had zijn keus laten vallen op het verlaten huis van „de dolle heer” en terwijl Walja wacht hield aan de kant van het huis die naar de stad was gekeerd, klauterde Serjozjka langs een vermolmde ladder, die waarschijnlijk nog in de tijd van „de dolle heer” zelf tegen het dak was gezet, naar boven; binnen een kwartier had hij het zaakje voor elkaar.

Walja had het erg koud en was blij dat het allemaal zo vlug was afgelopen, maar Serjozjka bracht zijn gezicht vlak bij het hare en zei zachtjes lachend:

„Ik heb er nog een. Ga mee naar het directoraat”.

„En de politie dan?”

„En de brandladder dan?”

Inderdaad, aan de achterkant van het gebouw liep een ijzeren brandladder.

„Ga mee”, zei hij.

In de inktzwarte duisternis kwamen zij aan het spoorweg-emplacement en liepen daar een heel stuk over de dwarsliggers. Walja dacht, dat zij al bijna in Werchnedoewannaja moesten zijn, maar zij vergiste zich. Serjozjka kon als een kat in het donker zien.

„Kijk uit”, zei hij. „Blijf vlak achter me aanlopen. Daar links is een helling en als je daar afglijdt kom je precies in de politieschool terecht....”

De wind raasde door de bomen van het park, sloeg de naakte takken tegen elkaar en besproeide Walja en Serjozjka met de koude druppels die van de twijgen dropen. Snel en zeker leidde Serjozjka haar door de lanen en Walja vermoedde, dat ze nu vlak bij de school waren. Zij hoorde de wind over een zinken dak bulderen.

Nu kon zij de trillingen van de ijzeren ladder waarlangs Serjozjka naar boven was geklommen al niet meer voelen. Hij bleef en bleef maar weg.... Helemaal alleen in het donker stond Walja bij de voet van de ladder. Wat akelig en angstig was het hier, zo midden in de nacht, met die klepperende

naakte takken. En wat zwak en hulpeloos waren in deze donkere, ellendige wereld haar moeder en zij zelf en de kleine Loesja.... En vader? Stel je nu eens voor, dat hij ergens rondzwerft, zonder dak boven zijn hoofd en half blind.... Walja zag de reusachtige uitgestrektheid van de Donetzsteppe voor zich, bezaaid met mijnen, kleine natte stadjes en nederzettingen, nergens licht en overal gendarmes.... Plotseling leek het, of Serjozjka nooit meer van dat krakende en steunende dak af zou komen en het hart zonk haar in de schoenen. Op hetzelfde ogenblik voelde ze het trillen van de ladder en haar gezicht hernam zijn koude, trotse uitdrukking.

„Ben je daar?” Hij glimlachte in het duister.

Zij voelde dat hij haar zijn hand toestak en gaf hem de hare. Zijn hand was koud als een klomp ijs. Wat moest hij, magertjes als hij was, op zijn lekke schoenen, die na de baggerpartij door de modder wel vol water zouden staan en in zijn oude, tot op de draad versleten jasje een ongelooflijk uithoudingsvermogen hebben! Zij legde haar beide handen tegen zijn gezicht. Ook dat was koud als ijs.

„Maar je bent helemaal versteend”, zei zij, zonder haar handen van zijn gezicht te nemen.

Hij zweeg en zo bleven ze even staan, terwijl de natte takken tegen elkaar kletterden.

Toen fluisterde hij: „Voor vanavond hebben we genoeg rondgezworven.... ga mee.... over het hek”.

Walja nam haar handen weer van zijn gezicht.

Zij naderden het huisje van Oleg van de kant waar de Saplins woonden. Plotseling greep Serjozjka Walja bij de arm en ze drukten zich beiden stijf tegen een muurtje aan. Niet begrijpend wat er gebeurde, bracht Walja haar oor vlak bij zijn lippen.

„Twee mensen.... op ons af. Ze hebben ons gehoord. Zij zijn ook stil blijven staan”, fluisterde hij.

„Je hebt het je maar verbeeld”.

„Nee, ze staan er nog”.

„Ga mee van hier het plaatsje op”.

Maar nauwelijks waren ze om het huis gelopen of Serjozjka hield Walja weer staande: die twee daar deden hetzelfde aan de andere kant van het huis.

„Je droomt waarschijnlijk”.

„Neè. Ik zie ze staan.”

De deur van de woning der Kosjewois werd geopend. Iemand

kwam naar buiten en boog zijn hoofd in de richting van de mensen waarvoor Serjozjka en Walja zich verscholen hielden.

„Ljoebka? Waarom komen jullie niet binnen”, weerklonk de stem van Elena Nikolajefna.

„Ssst....”

„Goed volk”, zei Serjozjka, Walja aan haar hand met zich meetrekkend.

In de duisternis werd het zachte lachje van Ljoebka hoorbaar. Zij, Sergei Lewasjof met zijn gitaar, Serjozjka en Walja liepen hand in hand en stikkend van het lachen de keuken van de Kosjewois in. Zij waren zo nat, bemodderd en gelukkig, dat baboesjka Wera haar lange, benige armen in de gebloemde mouwen van haar schort omhoog stak en zei:

„Ik geef me over”.

In heel hun leven hadden ze nog geen feestje bijgewoond als dit, bij het licht van een oliepitje, in een onverwarmde kamer, in een stad waar reeds meer dan drie maanden de Duitsers heersten.

Het was werkelijk verbazingwekkend, hoe die jongens en meisjes, twaalf in getal, allemaal een plaatsje konden vinden op die ene divan.

Dicht opeengedrongen, met hun hoofden vlak bij elkaar, lazen zij om de beurt een deel van de rede voor en op hun gezichten weerspiegelde zich alles wat zij hadden gevoeld en gedacht toen zij bij de radio zaten of door de modder plensden om hun gevaarlijke opdracht te vervullen. De liefde die enigen van hen verbond, sloeg als een elektrische vonk op de anderen over en stond in aller ogen te lezen, samen met dat gelukkige saamhorigheidsgevoel van jonge mensen die zich in de belangrijke momenten van hun leven door éénzelfde grootse idee bezielde weten. Men zag aan hun gezichten, dat zij gelukkig waren in hun vriendschap en jeugd, in hun vertrouwen dat alles weer goed zou worden.... Zelfs Elena Nikolajefna voelde zich jong en gelukkig als zij. En alleen baboesjka Wera hield het magere gezicht half in haar gebruinde handen verborgen en keek vanuit de hoogte van haar ouderdom met iets van angst en onverwacht medelijden naar die onbezorgde jonge mensen.

Zij hadden nu de hele rede voorgelezen en zaten nog wat nadenkend voor zich uit te staren. Op het gezicht van baboesjka Wera verscheen een slim, spottend trekje: „Hoe is het Godsmensen mogelijk! Zijn jullie jonge jongens?”, riep zij uit.

„Wat zijn dat voor gezichten op zo een grote feestdag? Kijk eens naar de tafel! Dacht je dat al die jajem daar alleen maar voor de mooiigheid staat? Die moet opgedronken worden, als je dat maar weet!”

„Ah, Opoe, jij bent toch nog altijd de jongste van allemaal! Aan tafel, aan tafel”, riep Oleg.

Het belangrijkste was, niet te veel lawaai te maken en ze amuseerden zich ermee in koor te sissen naar wie zijn stem verhief. Ze besloten toch maar, om de beurt wacht te gaan houden en het was hoogst vermakelijk, juist diegene naar buiten te jagen die met zijn buurman aan het flirten sloeg of van bijzondere vrolijkheid blijk gaf.

De blonde Stjopa Safonof kon gewoonlijk over ieder onderwerp praten dat toevallig opdook, maar als hij een beetje wijn op had, was zijn geliefde biologie het enige dat hem interesseerde. Zijn sproetige neusje bedekte zich met kleine zweetdruppeltjes en hij begon zijn buurvrouw, Nina Iwantzowa, grote verhalen te houden over de flamingo's. Hij werd ogenblikkelijk neergesist en op wacht gezet. Precies op het moment dat de tafel op zij werd geschoven en Sergei Lewasjof zijn gitaar greep, kwam hij in de kamer terug.

Sergei Lewasjof speelde op die echt Russische, nonchalante manier, die vooral onder de industriearbeiders gewoonte is geworden. De gehele houding en vooral het gezicht van de speler blijven volkomen uitdrukkingsloos en het enige wat er op te lezen staat is, dat hij zich niet in het minst interesseert voor wat er om heen gebeurt: hij kijkt niet naar de dansers en hij kijkt niet naar de toeschouwers, hij kijkt natuurlijk helemaal niet naar zijn gitaar, hij kijkt naar niets in het bijzonder en naar alles in het algemeen. Zijn vingers zweven als vanzelf over de snaren en je moet dansen, of je wilt of niet.

Sergei Lewasjof nam zijn gitaar op zijn knie en begon een buitenlandse foxtrot te spelen, die voor de oorlog erg in de mode was geweest. Stjopa Safonof stormde op Nina af en danste met haar weg.

In deze buitenlandse dansen was Ljoebka-van-'t-toneel natuurlijk beter dan wie ook. De heren-kampioen was Wanja Toerkenitsj; groot, slank, galant — een echte officier. Ljoebka danste eerst met hem en daarna met Oleg, die op school voor een van de beste danseurs doorging.

Stefan Safonof liet de heel stilletjes geworden, als versteen-

de Nina maar steeds niet los. Hij danste alle dansen met haar en vertelde haar tot in details, waarin het gevederte van de mannetjes-flamingo verschilt met dat van de wijfjes-flamingo en hoeveel eieren Madame Flamingo gewoonlijk legt.

Plotseling werd Nina's gezicht rood en lelijk en ze zei:

„Ik vind het helemaal niet prettig om met jou te dansen, want je bent te klein en je trapt me op mijn tenen en je kletst aldoor maar onzin“. Ze maakte zich uit zijn armen los en liep vlug weg.

Stjopa Safonof wilde nu zijn geluk bij Walja proberen, maar zij was al weg met Toerkenitsj. Toen legde hij beslag op Olja Iwantzowa. Zij was een rustig, ernstig meisje, zwijgzamer dan haar nichtje en Stjopa kon haar volkomen ongestraft alles van die hoogst bijzondere vogel vertellen. Toch vergat hij de hem aangedane krenking niet en op een gegeven ogenblik zocht hij Nina met zijn ogen. Rustig en zeker draaide Oleg met haar rond en op Nina's lippen verscheen als vanzelf een gelukkig glimlachje, haar ogen blonken vrolijk en ze was nu heel mooi.

Baboesjka Wera kon zich toch niet meer beheersen en riep:

„Wat is dat voor dansen! Ze hebben me daar in dat buitenland weer wat moois uitgevonden hoor! Serjozjka, een hopak!“*)

Zonder zelfs met zijn wenkbrauwen te trekken, ging Sergei Lewasjof over tot de hopak. In twee sprongen stormde Oleg door de kamer, greep baboesjka om de leest en zij, niet in het minst verlegen, draaide, in onverwachte lenigheid met haar hakken over de planken vloer klepperend, met hem weg. Alleen aan de manier waarop de zoom van haar rok over de grond zwierde kon men zien hoe goed baboesjka nog danste — volkomen beheerst en niet alleen met haar voeten de dристheid van de dans uitdrukking, maar evenzeer met haar handen en vooral met haar gezicht.

In niets uit zich het volkskarakter zo vrij als in zang en dans. Met een uitdrukking van overmoedige vermetelheid, niet om zijn mond, zelfs niet in zijn ogen, maar alleen ergens in de trillende uiteinden van zijn wenkbrauwen, met losgeknoopt boord, zweetdruppeltjes op zijn voorhoofd, hoofd en

*) De beroemde Oekrainse dans waarin vooral van de man een acrobatische lenigheid en koenheid wordt geëist. N. v. d. V.

schouders bijna onbeweeglijk rechtop houdend, veerde Oleg met zo veel drieste dolheid in de prisjadka*), dat men in hem, evenals in zijn grootmoeder, direct de rasechte Oekraïner herkende.

De zwartogige schoonheid Marina, die zich voor de feestdag met al haar sieraden had getooid, kon niet langer wachten. Haar witte tanden schitterden tussen haar lippen. Zij klikte met haar hakjes op de grond, spreidde haar armen uit alsof zij iemand een heel kostbaar geschenk gaf en cirkelde toen als een wervelwind om Oleg heen. Maar oom Kolja haalde haar in, Oleg greep baboesjka weer om de heupen en nu dansten zij met twee paren in het rond onder het opwindend geklepper van de vrouwenhakjes.

„Oh, ik kan niet meer, ik ben te oud”, schreeuwde baboesjka plotseling en zij liet zich op de divan vallen, waar zij haar vuurrode gezicht met een zakdoekje wat koelte toewuifde. Iedereen lawaaide, liep door de kamer heen en weer, applaudisseerde. Er werd niet meer gedanst, maar Sergei Lewasjof speelde de hopak nog door alsof dit alles hem niets aanging en plotseling, midden in een razende stortvloed van noten, hield hij op en legde zijn hand op de snaren.

„Dat was de Oekraïne. Vooruit, Serjozjka, nu komen wij Russen aan de beurt!”, riep Ljoebka opgewonden.

Nog haast voor Sergei Lewasjof de snaren had aangeraakt, danste zij weg en sloeg direct zo'n verbijsterende roffel met haar hakjes, dat niemand meer naar iets anders kon kijken dan naar haar voeten. Zo danste zij met een zwevende beweging van schouders en hoofd de kamer rond, bleef even voor Serjozjka Tjoelenin staan, stampte met haar hele been op de grond en liep weer terug, plaats voor hem makend.

Serjozjka kwam op de gemaakt-achteloze manier, waarmee de Russische arbeider niet alleen speelt maar ook danst, op Ljoebka toe, terwijl hij zachtjes met zijn gescheurde, opgelapte schoenen de maat meeroffelde. Toen hij het goede rythme had gevonden, kwam hij met wat meer vuur op Ljoebka af en week, stampend en kletterend met zijn hakken, weer terug. Even met haar zakdoekje wuivend liep zij hem achterna en zweefde in een kring rond. Haar hoofdje zonder enige inspanning te tonen, volkomen onbeweeglijk houdend,

*) Prisjadka: het moment waarop de danser op zijn hurken zit en zijn benen naar voren en opzij werpt. N. v. d. V.

gaf zij slechts af en toe plotseling een van de toeschouwers een nauw merkbaar, achteloos knikje, naar het scheen alleen met een heel kort beweginkje van het puntje van haar neus. Serjozjka stormde weer op haar toe, steeds met hetzelfde onaandoenlijke gezicht en los langs zijn lichaam bungelende armen, maar met volkomen overgave aan de dingen die zijn benen met wat komisch-zorgvuldige nonchalance uitdrukten.

Met korte tokjes van haar hakken het steeds weer opdringende rythme van de gitaar syncoperend, draaide zij zich plotseling naar Serjozjka toe en hij werkte zich steeds naderbij, met zulk een razernij, zulk een hopeloze, verliefde woede rondstampend, dat de kleine stukjes opgedroogde modder van zijn schoenen vlogen.

Het bijzondere van deze dans was het rythme, het onfeilbare maatgevoel van de dansers — dit was hartstocht, maar een diep verborgen hartstocht. En Ljoebka deed de duivel-mag-weten wat met haar sterke, gevulde benen, haar gezichtje begon te gloeien, haar blonde lokken trilden en fonkelden in het licht als waren zij uit zuiver goud en op alle gezichten die naar haar toegewend waren, stond te lezen: „Kijk dat is nou onze Ljoebka-van-'t-toneel". En alleen Sergei Lewasjof, die verliefd op haar was, keek niet naar haar. Terwijl zijn sterke, nerveuze vingers met wonderlijke snelheid over de snaren tastten waren zijn ogen, als die van een monnik, afgewend van deze wereld.

Serjozjka danste nu, na een weidse, onstuimige beweging of hij zijn bontmuts op de grond smakte, met besliste bewegingen op Ljoebka in, en op de maat van de muziek met zijn vlakke hand op knieën en zolen kletsend, dreef hij haar in de kring van toeschouwers. Daar bleven zij beiden staan, nog steeds met hun hakken klepperend. Rondom werd gelachen en geapplaudisseerd, maar Ljoebka zei plotseling treurig:

„Zo dansen wij Russen nou...."

En daarna danste ze de hele avond niet meer en zat naast Sergei Lewasjof, met haar kleine, witte handjes op zijn schouder.

Op deze feestdag gaf de staf van De Jonge Garde een geldelijke ondersteuning aan verschillende, in grote armoede verkerende gezinnen van frontstrijders.

De inkomsten van De Jonge Garde bestonden niet alleen uit de contributies van de leden, maar ook uit de opbrengst van een georganiseerde zwarte handel in sigaretten, lucifers,

ondergoed en levensmiddelen, waaronder vooral alcohol, die uit Duitse vrachtwagens geroofd werden.

's Middags was Wolodja Osmoechin naar zijn tante Litwinowa gegaan en had haar een pakje sowjet-bankbiljetten gegeven. Het sowjet-geld was naast de Duitse marken in omloop, doch had slechts een zeer lage koers.

„Tante Maroesja, dit is voor jou en Kaleria Alexandrofna, uit naam van onze ondergrondse werkers”, zei Wolodja. „Je moet er iets voor de kinderen van kopen ter ere van de grote feestdag....”

Kaleria Alexandrofna was de buurvrouw van Litwinowa en, evenals zij, de vrouw van een officier. Zij hadden beiden kinderen en beiden waren zij ook erg verarmd: de Duitsers hadden niet alleen al hun kleren gestolen, maar ook het grootste deel van hun meubels met vrachtwagens weggehaald.

Kaleria Alexandrofna en Tante Maroesja besloten de feestdag te vieren met een goed maal. Zij kochten wat eigen-gestookte wodka en bakten van mooi wit meel een grote pastei die zij met kool en aardappelen vulden.

Tegen acht uur 's avonds verzamelden Elizaweta Alexejefna — Wolodja's moeder — zijn zusje Loesja en tante Maroesja met haar twee dochttertjes zich in het huisje waar Kaleria Alexandrofna met haar moeder en kinderen woonde. De vrienden hadden, zich verontschuldigend, dat zij eerst nog bij andere kameraden moesten zijn, beloofd wat later te komen. De volwassenen dronken een paar glaasjes wodka en klaagden, dat zij zo een belangrijke feestdag in het geheim moesten vieren. De kinderen zongen met gedempte stem een paar sowjetliederen. De ouders kregen tranen in de ogen. Loesja verveelde zich gruwelijk. Toen gingen de kinderen naar bed.

Het was al tamelijk laat toen Zjora Aroetjoenjantz aanklopte. Toen hij de kamer in kwam, werd hij verschrikkelijk verlegen omdat hij onder de modder zat, omdat de andere jongens er nog niet waren en omdat hij naast Loesja moest gaan zitten. Van verlegenheid dronk hij zijn glas wodka in één teug uit en was bijna direct flink aangeschoten. Toen Wolodja en Tolja Orlof kwamen, was Zjora al in zulk een somber-weemoedige stemming, dat zelfs de komst van zijn kameraden hem niet uit zijn droefheid kon opbeuren.

De jongens dronken ook een glaasje wodka. De volwassenen waren volkomen in beslag genomen door hun eigen gesprekken. Uit brokstukken van zinnen, die zij zo nu en dan

van de jongens opving, begreep Loesja dat zij niet op een gewone visite waren geweest.

„Waar?“, fluisterde Wolodja, zich langs Holderdebolder naar Zjora buigend.

„Ziekenhuis“, antwoordde Zjora somber. „En jullie....?“

„Onze school....“ Wolodja, wiens smalle, donkere oogjes driest en listig fonkelden, boog zich nog verder naar Zjora over en fluisterde hem iets in het oor.

„Wat? Niet eens gecamoufleerd?“, vroeg Zjora, van verbazing even nuchter wordend.

„Nee, natuurlijk niet“, antwoordde Wolodja. „Het is zonde van de school, maar het kan niet veel verdommen, we bouwen wel weer een nieuwe“.

Beledigd omdat ze weer geheimen voor haar hadden, zei Loesja:

„Als je afspraken gemaakt hebt, moet je ook thuis blijven. De hele dag door kwamen er jongens en een paar meisjes vragen: „Is Wolodja thuis? Waar is Wolodja?“

„Ik ben net als de baker — ze moeten me allemaal tegelijk hebben“, lachte Wolodja.

Tolja Holderdebolder met zijn donkerblonde, wijduitstaande krullen en zijn opgezwollen ledematen stond plotseling op en zei, niet helemaal nuchter meer:

„Ik wens U allen geluk met de vijfentwintigste verjaardag van de Grote Octoberrevolutie“.

De brandewijn had hem moed gegeven. Zijn gezicht was donkerrood, hij had nu kleine, slimme oogjes en hij begon Wolodja te plagen met de een of andere Fimotsjka. Maar Zjora zei, zonder zich tot iemand in het bijzonder te wenden en somber met zijn fluwelig-zwarte ogen op tafel starend:

„Het is natuurlijk al lang uit de tijd, maar ik begrijp een man als Petsjorin....*) Het kan nou wel zijn, dat dat niet meer in overeenstemming is met de geest van onze maatschappij, maar soms verdienen ze gewoon geen betere behandeling....“ Hij zweeg even en voegde er toen nog somberder aan toe: „Vrouwen....“

Demonstratief stond Loesja op, liep naar Tolja Holderdebolder, zoende hem zachtjes op zijn oor en zei:

„Maar Toletsjka, je bent helemaal tipsy....“

*) De held van de gelijknamige roman van Poesjkin, die de rijken beroofde om de lijfeigenen te helpen. N. v. d. V.

Er dreigde zulk een geladen stemming te ontstaan, dat Elizaweta Alexejefna, met de haar eigen kordaatheid en praktische wereldwijsheid, besliste dat het nu tijd werd om naar huis te gaan.

Naar de gewoonte van een vrouw die voortdurend voor haar kinderen en huishouding bezig is, ontwaakte tante Maroesja toen het nog maar net begon te dagen. Zij stak haar voeten in haar pantoffels, trok een peignoir aan, pookte de kachel op, zette thee en liep, over haar verdere huishoudelijke plichten denkend, naar het raam dat uitkwam op de onbebouwde vlakte, waarnaast zij aan de linkerkant het kinderziekenhuis en de Worosjilofschool kon zien en aan de rechterzijde het gemeentehuis en het huis van „de dolle heer” op de heuvel. Plotseling ontsnapte haar een lichte kreet....

Onder de met laaghangende wolkenflarden bedekte hemel wapperde van het hoge dak van de Worosjilofschool een rode vlag in de wind. De wind had zulk een kracht, dat de vlag soms als een trillende rechthoek tegen de hemel stond en in de luwtes tussen twee windvlagen viel het zware rode doek in grote, golvende plooien recht naar beneden. Een rode vlag van nog grotere afmetingen wapperde op het huis van „de dolle heer”. Een groep burgers en Duitse soldaten stond bij het huis naar de vlag te kijken. Twee soldaten stonden op vlag dan weer naar de mensen beneden, maar om de een of paar sporten lager en zij keken nu eens naar die wapperende vlag dan weer naar de mensen beneden, maar om de een of andere reden klom geen van beiden nog een stukje verder de ladder op om de vlag weg te nemen. Zo bleef daar ten aanschouwe van heel de stad die vlag in zijn volle glorie wapperen.

Tante Maroesja schopte, alles om zich heen vergetend, haar pantoffels uit, schoot in haar schoenen en zonder zelfs een hoofddoek om te slaan, rende zij met ongekamde haren en ongewassen de straat op, naar haar buurvrouw.

In haar nachthemd zat Kaleria Alexandrofna met haar gezwollen benen onder haar lichaam gevouwen in de vensterbank en keek, zich aan het kozijn vasthoudend, vol extase naar de rode vlaggen. De tranen stroomden over haar magere, donkere wangen.

„Maroesja”, zei zij, „Maroesja! Dat hebben ze voor ons, sowjetmensen, gedaan. Ze denken aan ons, ze hebben ons

niet vergeten, zie je wel? Ik.... ik feliciteer je". En de twee vrouwen vlogen elkaar om de hals.

XLIV.

De rode vlaggen wapperden niet alleen boven het huis van „de dolle heer" en de Worosjilofschool. De rode vlaggen wapperden ook boven het directoraat, het gebouw waar vroeger de verbruikscoöperatie was gevestigd en boven de mijnen No. 12, No. 7-20, No. 2-bis, No. 1-bis en boven de mijnen van Perwomaika en de nederzetting Krasnodon.

Van alle kanten stroomden de mensen toe om naar de vlaggen te kijken. Voor de gebouwen en portiersloges vormden zich hele oplopen. De gendarmes en politieagenten struikelden over hun eigen voeten in hun ijver de menigten te verspreiden, maar geen van hen ging er toe over, de vlaggen weg te nemen: bij iedere vlaggestok stond een stuk wit karton waarop met zwarte letters geschreven stond: „Mijnengevaar".

Onderofficier Fenbong was op het dak van de Worosjilofschool geklommen en ontdekte een dunne koperdraad, die van de vlag naar het zoldervenster liep en op de zolder lag inderdaad een elektrische mijn — hij was niet eens gecamoufleerd.

Noch onder de gendarmes, noch onder de SS-ers was iemand die met mijnen kon omgaan.

Meister Brückner stuurde zijn auto naar het hoofdbureau in Rowenki om daar een paar genie-soldaten te laten halen, maar ook in Rowenki waren geen specialisten te vinden en de wagen racete door naar Worosjilofgrad.

Om twee uur 's middags hadden de uit Worosjilofgrad gekomen sappeurs de mijn op de zolder van de school gedemonteerd, maar bij alle andere vlaggen was geen helse machine te bekennen.

Het gerucht over de rode vlaggen die ter ere van de Grote Octoberrevolutie te Krasnodon waren uitgestoken, liep door alle steden en dorpen van het Donetzbekken. Deze smaad,

het Duitse leger aangedaan, kon zelfs niet verborgen worden voor de veldcommandant in Jozefka, generaal-majoor Klär en Meister Brückner kreeg de mededeling, dat hij de ondergrondse organisatie van Krasnodon te ontdekken en te vernietigen had of anders kon rekenen op zijn degradatie tot gemeen soldaat.

Meister Brückner kon zich geen enkele voorstelling vormen over de organisatie die hij moest ontdekken en deed dus wat in zijn plaats iedere andere gendarme of Gestapo-agent zou hebben gedaan: hij ging er, zoals Sergei Lewasjof dat noemde, met de fijne kam doorheen en in de stad en omstreken werden weer tientallen onschuldige lieden gearresteerd. Maar hoe fijn die kam ook was, de leden van De Jonge Garde haalde hij er niet uit. De Duitsers konden zich niet voorstellen, dat die gevreesde organisatie bestond uit opgeschoten jongens en bakvissen.

En het was ook wel heel moeilijk zich zoiets voor te stellen, als in de nacht van de grootste razzia de vooraanstaande ondergrondse werker Stjopa Safonof met scheefgebogen hoofd en nadenkend op zijn potlood kauwend in zijn dagboek schreef:

„Tegen vijf uur kwam Zjenka. Hij nodigde me uit voor een feestje in Goloebjatniki. Hij zei dat er aardige grietjes zouden zijn. Twee of drie waren niet gek, maar de rest was een sof...”

De 22e November beluisterden Oleg en oom Kolja het extra-legerbericht van de uitzending „In de laatste minuut” over de doorbraak van de Duitse linies in het gebied van Serafimowitsj, noordwestelijk van Stalingrad, waarbij zij tevens vernamen dat twee grote verbindingswegen van de Duitsers waren afgesneden en een enorme hoeveelheid Duitsers krijsgewangen was gemaakt.

Ljoebka luisterde met open mond naar het bericht: het gebied van Serafimowitsj, de vroegere nederzetting Oest-Medweditzkaja was juist het gebied waarover zij berichten en oproepen doorgaf aan een van onze frontzenders.

De 29e November gaf het Informbureau het bericht over de aankomst van onze troepen aan de Oostelijke oever van de Don. En in de verwachting dat het front spoedig langs de Donetz zou lopen, begon Wanja Toerkenitsj het plan voor een gewapende opstand in de stad uit te werken.

Tegen deze tijd opereerden in de stad en de wijde omstreken reeds drie permanente gewapende groepen van De Jonge

Garde. Eén groep, die zijn operatieterrein had op de weg tussen Krasnodon en Kamensk, was gespecialiseerd in overvallen op Duitse personenwagens met officieren. Deze groep werd geleid door Viktor Petrof.

De tweede groep opereerde op de wegen tussen Worosjilofgrad en Lichaja: voornamelijk overvallen op tankwagens — de chauffeurs en begeleiders liquideren, benzinekransen openzetten. Deze groep werd geleid door Zjenka Mosjkof, de uit krijgsgevangenschap bevrijde luitenant van het Rode Leger.

En de derde groep, de groep-Tjoelenin was overal, hield Duitse vrachtwagens met wapens, levensmiddelen of uitrustingsstukken aan en jaagde tot in de stad zelf op verdwaalde en geïsoleerde soldaten.

De leden van de groep kregen opdracht, op een bepaald punt te verschijnen, gingen na het volbrengen van hun taak weer uit elkaar en liepen dan ieder apart naar huis. Ieder had een eigen plaats in de steppe waar hij zijn wapens begroef.

Tegen het einde van November vernam de staf van de verkenners in de nederzettingen, dat de Duitsers een grote kudde vee — circa vijftienhonderd koppen — uit het gebied van Rostof naar het achterland dreven. De kudde was de brug die bij Kamensk over de Donetz ging al gepasseerd en bewoog zich nu voort tussen de rechteroever van de rivier en de grote grintweg Kamensk-Goendorowskaja. Behalve door de Oekraïense veedrijvers van de Don, was de kudde bewaakt door een twaalfstal oude, met geweren bewapende Duitse soldaten.

In dezelfde nacht dat dit bericht binnenkwam, verzamelden de met geweren en tommy-guns bewapende groepen van Tjoelenin, Petrof en Mosjkof zich in het beboste ravijn van een beekje dat in de Noordelijke Donetz uitmondde. Daar gingen zij in stelling naast de houten verkeersbrug naar Lichaja. Hun inlichtingendienst was ook te weten gekomen, dat de kudde een kilometer of vijf van hen verwijderd zou overnachten, bij de grote hooischuren waar het voer voor het vee lag opgeslagen.

Er viel een koude, met sneeuw gemengde regen en onder hun voeten vormde zich een vette modderpap. De jongens lagen, met ponden steppemodder aan hun schoenen, dicht tegen elkaar aangedrukt om zich aan elkaars lichamen te verwarmen. De stemming was uitstekend.

„Geeft niks, heel gezond zo'n modderbad“, graptten ze.

Lui aarzelend verscheen de zon boven de horizon en verspreidde een vaal, troebel licht. Het leek wel of hij dacht: „Zou het de moeite waard zijn om in dit ellendige weer op te staan en kan ik maar niet beter weer gaan slapen?“. Maar zijn plichtsgevoel won het toch van zijn katterige ochtendstemming en eindelijk werd het werkelijk licht. Toch kon men in dit mengsel van regen, sneeuw en nevel niet veel verder dan een tweehonderd meter voor zich uitzien.

Op bevel van Toerkenitsj, die de leiding van de drie groepen had, gingen de jongens, met stijve, verijsde vingers hun wapens gereedhoudend, langs de rechteroever van het beekje liggen, aan de kant vanwaar de Duitsers de brug op moesten komen.

Oleg, die ook aan deze operatie deelnam en Stachowitsj, die zij hadden meegenomen om te zien wat hij in het gevecht waard was, lagen aan dezelfde oever iets meer stroomafwaarts, waar de beek een bocht maakte.

In de tijd die sinds zijn verwijdering uit de staf was verlopen, had Stachowitsj aan vele ondernemingen van De Jonge Garde deelgenomen en zijn goede naam bijna geheel hersteld. Dit was hem des te gemakkelijker gevallen daar hij bij de meeste leden der Jonge Garde die goede naam nooit had verloren.

Een der zachte kanten van de menselijke natuur, die men soms ook bij overigens zeer principiële mensen vindt, maakt dat men ongaarne, zelfs met een zekere tegenzin, zijn nu eenmaal tot een gewoonte geworden houding tegenover een medemens verandert, zelfs al hebben onweersprekelijke feiten bewezen, dat die medemens niet zo is als hij scheen te zijn. „Hij betert zijn leven nog wel...! We hebben allemaal onze fouten“, zegt men in dergelijke gevallen.

Niet alleen de gewone leden van De Jonge Garde, die niets van Stachowitsj wisten, maar ook de meesten die zeer dicht bij de staf stonden, bleven met Stachowitsj omgaan alsof er niets was gebeurd. Evenals vroeger, was hij ook nu nog op de hoogte van alle zaken die de organisatie betroffen.

Zwijgend lagen Oleg en Stachowitsj op de afgevalen bladeren onder het struikgewas, tuurden over de naakte, natte, met lage heuveltjes bezaaide vlakte en poogden hun blik zo ver mogelijk door het gordijn van nevel, sneeuw en regen te doen dringen.

Een honderdstemmig geloei en gebrul drong tot hen door,

steeds luider wordend, samenvloeiend tot een waanzinnige cacophonie, alsof de duivel op zijn doedelzak pijpend door de steppe trok.

„Ze hebben dorst“, zei Oleg zachtjes. „Ze zullen ze wel hier in de beek gaan drinken. Precies wat we hebben moeten....“

„Kijk, kijk“, onderbrak Stachowitsj hem opgewonden.

Links voor hen uit doken rode koppen uit de nevel op — een, twee, een derde, tien, twintig, ontelbaar veel koppen met vreemde, dunne horens, die bijna recht naar boven groeiden en bij de spitse punten in een scherpe bocht naar binnen waren gebogen. De koppen leken op die van koeien, maar koeien, zelfs ongehoorde, hebben tussen de oren duidelijke knobbels. Deze dieren echter, wier rompen in de over de grond slierende nevelvelden onzichtbaar waren, hadden horens, die recht uit hun gladde schedel op schoten. Als droomgestalten doken de vreemde wezens uit de nevel op.

Zij waren waarschijnlijk niet de leiders van de kudde, maar liepen aan de uiterste zijde van de linkervleugel, want ver achter hen weerklonk een machtig gebrul en de jongens voelden hoe de zwaar langs elkaar schurende lichamen en het gestamp van duizenden hoeven de aarde deden beven.

Op hetzelfde ogenblik hoorden zij ook levendige stemmen, die langs de rechterkant van de weg op hen afkwamen. Dat waren de Duitsers. Het was aan hun stemmen te merken, dat zij goed hadden geslapen en in een uitstekende stemming verkeerden. Opgewekt baggerden zij met hun hoge laarzen door de dikke modderpap.

Diep voorovergebogen liepen Oleg en Stachowitsj op een drafje naar de plaats waar de andere jongens lagen.

Midden in de glibberige modder van de oever stond Toerkenitsj een tiental meters van de brug verwijderd met zijn automatische geweer losjes in zijn even gebogen linkerarm, met vooruitgestoken hoofd door de struiken naar de weg te turen. Aan zijn voeten zat, met een kwaad gezicht, de rossige Zjenja Mosjkof, ook met een tommy-gun in zijn handen. De jongens lagen met hun hoofd bijna tegen de voeten van hun voorman in een lange diagonaal langs de oever. De eerste in deze linie was Serjozjka en helemaal achteraan lag Viktor — ook zij waren met een automatisch geweer gewapend.

Oleg en Stachowitsj gingen tussen Mosjkof en Toerkenitsj liggen.

Het onbezorgde, rustige gesprek van de oude Duitse sol-

daten scheen nu vlak boven hun hoofden te weerklinken. Toerkenitsj liet zich op één knie zakken en bracht zijn geweer in de aanslag. Mosjkof ging liggen, maakte zijn vochtig geworden loop schoon en legde ook aan.

Met een kinderlijke, naïeve uitdrukking in zijn ogen bleef Oleg naar de brug kijken.

Plotseling stampten er zware laarzen over de houten planken en een groep Duitse soldaten in bemodderde kapotjassen, sommigen nonchalant met het geweer over de schouders, anderen met hun wapen dwars over de rug, liepen de brug op.

Een lange korporaal met een dikke, blonde landsknechtsnor liep tussen de voorste soldaten in en vertelde hen, omkijkend of ook de anderen hem hoorden, het een of andere verhaal. Toen hij naar zijn soldaten omkeek, wendde hij zijn gezicht naar de plaats waar de jongens verscholen lagen. Ook de soldaten lieten, met de onbewuste nieuwsgierigheid van iedere reiziger, hun blik langs de oevers van het beekje waren. Maar daar zij helemaal niet verwachtten hier partisanen te zien, zagen zij ook geen partisanen....

Op dat ogenblik begon, met een scherp, oorverdovend, tot één lange lijn van klanken samenvloeiend geknetter het automatisch geweer van Toerkenitsj te werken. Daarna dat van Mosjkof en nog een en nog een. Daar tussendoor klonken een paar onregelmatige geweersalvo's. Het gebeurde allemaal zo onverwacht en zo heel anders dan hij het zich had voorgesteld, dat Oleg er helemaal niet toe kwam te schieten: in de eerste ogenblikken bleef hij met kinderlijke verwondering kijken naar wat zich om hem heen afspeelde en toen hij met een schok tot het besef kwam, dat ook hij zijn geweer moest afschieten, was het allemaal al gebeurd. Op de brug was niet één soldaat meer te zien: de meesten waren neergevallen en twee, die net de brug waren opgekomen, renden langs de weg terug. Serjozjka, Mosjkof en Stachowitsj renden de oever op en zonden hen een paar kogels achterna.

Toerkenitsj en een paar van de jongens liepen de brug op. Daar lag nog een van de soldaten te stuiptrekken en zij gaven hem het genadeschot. Toen sleepten zij alle soldaten bij hun benen de struiken in, opdat zij vanaf de weg niet gezien konden worden en zij pakten hun wapens af.

De kudde was over een lengte van verschillende kilometers langs het beekje verspreid en dronk. Op de oever staand, met hun voorpoten of tot hun buik in het water, soms zelfs de

gehele beek doorwadend, slurpten de koeien, hun vochtige neusgaten wijd opensperrend, met zulk een machtig zuigend geluid het heerlijke water op, dat het leek alsof er een paar grote pompen aan het werk waren.

In deze reusachtige kudde zag men gewone trekossen, rode, vale en bonte, traag, met dikke horens en vellige borstkwabben, onwankelbaar op hun staalkleurige dubbele hoeven; koeien van alle rassen, gracieuze vaarzen en op kalven staande moeders met uitgezette flanken, ondervoed, uiers en spenen rood en gezwollen; men zag die vreemde, zich van de anderen gescheiden houdende, vaal-rosse dieren met horens die recht uit hun massieve schedels groeiden en men zag zwart- of roodbonte Friezen, zo eerbiedwaardig in hun witgevlekte klee, of zij neepmutsjes en helder gesteven schorten droegen.

De drijvers, allen heel oude mannetjes die er uitzagen of zij in hun lange herdersleven de loomheid van hun vee hadden overgenomen — of die in de oorlog alleen maar gewend waren geraakt aan de snelle wisselingen van het lot — zaten, zonder zich iets van het gevecht aan te trekken, ergens achter de kudde in een kring op de natte grond en dommelden daar zo een beetje voor zich uit. Toen zij echter de gewapende jongens zagen naderen, stonden zij direct op.

De jongens namen beleefd hun pet af en groetten.

„Goeden morgen, heren-kameraden”, zei een paddestoelachtig manneke met grote buitenvoeten, dat gekleed was in een linnen hemd en een mouwloos vest van ongelooiid schapenleer.

Uit de korte, gevlochten karwats, die hij inplaats van de lange zweep zoals de anderen die bij zich hadden, in de hand droeg, bleek, dat hij de eerste drijver was. Hij wilde blijkbaar zijn oude mannetjes geruststellen en zei, zich om-draaiend: .

„Het zijn partisanen....”

„Neem me niet kwalijk, goede mensen”, zei Oleg zijn pet weer even afnemend, „we hebben die Duitse bewakers opgeruimd en nu verzoeken wij U, ons te willen helpen het vee uit elkaar te jagen, zodat de Duitsers ze niet weer te pakken krijgen”.

„Hm.... uit elkaar jagen”, zei een ander mannetje na een kort zwijgen.

Hij was klein en zag er nog heel kras uit. „Dat is ons eigen

vee.... van de Don, waarom zouden we het naar een vreemde streek sturen?"

„Wou U ze soms weer naar huis drijven?", vroeg Oleg breed glimlachend.

„Dat is wel zo, naar huis krijg je ze toch niet meer", vond ook het mannetje opeens heel treurig.

„Ja en als we ze uit elkaar jagen, pikken de onzen ze misschien nog ergens op".

„Tjonge, tjonge, zo een macht beesten", zei het mannetje plotseling, terwijl hij geestdriftig en wanhopig tegelijk zijn hoofd met beide handen vastgreep.

De jongens begrepen opeens wat die oude mannetjes hadden uitgestaan toen zij tegen hun wil heel die enorme kudde van hun geboorteland naar dat vreemde Duitsland moesten drijven.... Zij kregen medelijden met de beesten en met de mannetjes, maar zij mochten nu niet langer talmen.

„Geef mij die zweep eens, opa", zei Oleg en de lange batieg*) uit de handen van het kleine mannetje nemend, liep hij op de kudde af.

De koeien en ossen sjokten, voorzover zij hun dorst hadden gelest, langzaam langs de oever en een deel verspreidde zich over de steppe en zocht, met korte ademstoten over de kale, natte aarde snuivend, naar wat restjes verdord gras. Een ander deel stond met natte ruggen treurig voor zich uit te staren of keek traag rond — waar blijven die drijvers toch om ons te vertellen waar we heen moeten?

Met zeldzame rust en zekerheid, alsof hij zich volkomen in zijn element gevoelde, baande Oleg, hier een os terugduwend, daar een der beesten op de schoften of de hals kloppend, zich een weg naar de andere oever en kwam daar in het dichtst van de kudde terecht. Het mannetje met het schapenleren vest kwam hem met zijn karwats te hulp. Achter hem aan kwamen ook de andere drijvers en de jongens.

Schreeuwend en met de zwepen knallend, slaagden ze er met veel moeite in, de kudde in tweeën te splitsen. Zo verloren ze teveel kostbare tijd, merkten zij.

„Nee, zo komen we er niet", zei de oude met het schapenleren vest. „Zet je geweren er maar eens op, ze gaan toch naar de bliksem...."

„Ja, maar.... oh, verdomme...." Oleg kneep zijn ogen

*) „Batieg": de lange drijverszweep van de Oekrainse herders N. v. d. V.

dicht of hij een ondragelijke pijn leed en bijna op hetzelfde ogenblik kwam er, zonder dat hij het zelf wist, iets wreeds in zijn gezicht. Hij rukte zijn tommy-gun van zijn schouder en schoot hem op de linkerhelft van de kudde af.

Een paar dieren vielen neer, anderen, die licht gewond waren, stormden brullend en steunend de steppe in. De aarde dreunde onder de duizenden hoeven, toen die helft van vijftienhonderd runderen dol van angst de wijde vlakte in stroomde. Serjozjka en Zjenja Mosjkof schoten om de beurt op de tweede helft van de kudde en ook deze dieren renden verschrikt weg.

De jongens liepen hen achterna en schoten op de bijeenblijvende groepjes koeien en ossen. De hele steppe weergalmde van de schoten, het loeien en brullen van het vee, het hoefgestamp, het knallen der zwepen en het woeste of klagelijke geschreeuw van de drijvers en jongens. Een zware os, die onder het voortrennen gewond werd, bleef plotseling staan, zakte door zijn voorpoten en viel toen als een blok op de grond, recht op zijn tere neus. Een paar aangeschoten koeien hieven loeiend hun mooi gevormde koppen op en lieten ze toen weer krachteloos zakken. In de vale nevelvelden werden de plumpe cadavers tot bloedrode vlekken op de zwarte aarde.

Oleg en Toerkenitsj liepen samen naar de stad terug.

„Heb je die koeien gezien, met horens die recht uit hun schedel groeien en dan van boven naar binnen gebogen zijn, tot zij elkaar bijna raken?“, vroeg Oleg opgewonden, „Die komen uit het Oostelijk deel van de steppe van Salsk en misschien zelfs wel uit Astrakan. Dat is Indisch vee.... Die zijn nog over uit de tijd van de Gouden Horde....“

„Hoe weet jij dat?“, vroeg Toerkenitjs ongelovig.

„Toen ik een kleine jongen was, nam m'n stiefvader me altijd mee als hij veetransporten moest organiseren. Hij was een groot deskundige in dit soort dingen“.

„Die Stachowitsj heeft vandaag getoond toch een flinke kerel te zijn“.

„J-ja....“, antwoordde Oleg wat onzeker. „Dan ging ik samen met m'n stiefvader op reis. Je weet wel, de Dnjepr, gloeiende zon, enorme kudden door de steppe.... Wie had toen kunnen denken dat ik.... dat wij....“. Hij kneep zijn ogen weer dicht alsof hij ondragelijke pijn leed, maakte een vaag gebaar met zijn hand en bleef zwijgen tot hij thuis was.

XLV.

Nadat de Duitsers met list en bedrog de eerste groep Krasnodonners naar Duitsland hadden gelokt, begonnen de andere bewoners van de stad te begrijpen wat hen te wachten stond en zij onttrokken zich aan de aanmeldingsplicht bij de arbeidsbeurs.

De mensen werden uit hun huizen en van straat gehaald als de negers uit hun jungle in de tijd van de slavenhandel.

Het krantje „Nieuw Leven“, dat in Worosjilofgrad werd uitgegeven door de zevende afdeling van de Feldkommandantur, drukte in ieder nummer brieven af, die naar Duitsland gestuurde kinderen aan hun ouders geschreven zouden hebben over het behagelijk leven dat zij daar leidden en de goede lonen.

Ook in Krasnodon kwam een enkele keer een brief uit Duitsland aan, meestal uit Oost-Pruisen, waar de jonge mensen in de laagst betaalde en onaangenaamste beroepen werkten, als dagloner of dienstmeisje. De brieven kwamen aan zonder stempel van de censuur, tussen de regels door kon men er veel uit halen, maar zij spraken slechts over de uiterlijke omstandigheden van het leven in dat vreemde land. En de meeste ouders kregen nooit een brief.

De communiste die op het postkantoor werkte, vertelde Oelja, dat een speciaal voor dit werk op het postkantoor geplaatste Russisch-sprekende Duitser alle brieven doorkeek. Daarna legde hij ze in een altijd afgesloten lade van zijn bureau totdat hij een flinke stapel bij elkaar had. Dan verbrandde hij ze.

In opdracht van de staf leidde Oelja Gromowa alle acties die tegen de Duitse werfcampagne en deportatiemaatregelen waren gericht: zij schreef en drukte strooibiljetten, hielp hen, die met uitzending werden bedreigd aan werk in de stad, zorgde er met hulp van Natalia Alexejefna voor, dat zij wegens ziekte werden afgekeurd en bracht zelfs reeds geregistreerden en gevluchten in de omliggende dorpen onder.

Oelja deed dit werk niet slechts omdat het haar opgedragen was, maar ook uit innerlijke drang: waarschijnlijk voelde zij zich schuldig, omdat ze Walja Filatowa niet tegen haar vreselijk lot in bescherming had genomen. Dit schuldgevoel kwelde haar des te meer, daar noch zijzelve, noch Walja's moeder ooit enig bericht uit Duitsland hadden gekregen.

In een van de eerste nachten van December stalen de jongens van Perwomaika met behulp van de communiste de achtergehouden brieven uit het bureau van de censor. En daar lagen zij nu in een grote zak voor Oelja op de grond.

Sinds de intrede van de winter woonde Oelja weer samen met haar ouders. Zij hield echter, zoals trouwens de meeste leden van De Jonge Garde, haar lidmaatschap van de organisatie voor haar familieleden geheim.

Zij had een paar moeilijke momenten doorgemaakt, toen haar ouders, bevreesd dat zij anders gedeporteerd zou worden, poogden werk voor haar te vinden. Haar moeder, die weer bedlegerig was, keek haar met haar zwarte ogen van grote, wilde vogel wanhopig aan en stond een paar keer op het punt in tranen uit te barsten en Matwei Maximowitsj schreeuwde voor het eerst sinds vele jaren zijn dochter bittere verwijten toe. Zijn gezicht en kale schedel werden vuurrood, maar ondanks zijn schonkige reuzengestalte en zijn zware vuisten was er iets meelijwekkends in die paar overgebleven krulletjes langs zijn slapen en zijn onmacht zijn dochter te beïnvloeden.

Oelja zei rustig, dat zij het huis uit zou gaan als vader en moeder haar nog één keer het brood dat zij at, zouden verwijten. Matwei Maximowitsj en Matrona Saweljefna raakten geheel in de war: Oelja was hun lievelingsdochter. En voor het eerst werd het duidelijk, dat Matwei Maximowitsj alle macht over zijn dochter had verloren en de moeder was te ziek om haar haar wil op te leggen.

Voorzichtig haar ondergrondse activiteit voor haar ouders verbergend, vervulde zij haar huishoudelijke plichten en als zij voor enige uren de deur uitging, zei zij, dat het leven zo kaal en armzalig was geworden, dat zij toch wel eens naar haar vriendinnen toe mocht om wat verstrooiing te zoeken. En steeds vaker voelde zij de doordringende, vergramde blik van moeder op zich gevestigd — het was of die grote, zwarte ogen tot in haar ziel boorden. Haar vader scheen zich zelfs door haar aanwezigheid bedrukt te voelen en zweeg meestal als Oelja in de kamer was.

Bij Anatoli stonden de zaken heel anders: nu zijn vader in het leger was, was hij het hoofd van het gezin. Zijn moeder, Taisja Prokofjefna en zijn kleine zusje aanbaden hem en deden alles wat hij zei. Daarom zat Oelja nu niet met die zak brieven bij zichzelf thuis, maar in het kamertje van Anatoli — hij was die dag naar Soechodol gegaan om iets met Lilia Iwanichina te bespreken. Zij tastte met haar slanke vingers in de opengesneden enveloppen, haalde de brieven eruit, keek vluchtig de eerste regels door en legde de brieven dan voor zich op tafel. De namen en achternamen, de traditionele uitroepen aan het begin, zo ontroerend in hun naïveteit, scheerden haar voor de ogen. Er waren zoveel brieven, dat het haar uren had gekost, als zij ze alleen maar even vlug doorkeek. Maar een brief van Walja was er niet bij....

Voorovergebogen, met haar ellebogen op haar knieën geleund, zat zij bij de tafel apathisch voor zich uit te staren... Het was heel stil in het huisje. Taisja Prokofjefna en Anatoli's zusje sliepen allang. Het kleine vlammetje van het oliepitje met het dunne sliertje roetende rook wiegde wapperend met haar ademhaling heen en weer. De hangklok aan de wand telde tokkend de seconden stuk — tik-tak, tik-tak.

Het huisje van de Popofs stond, net als Oelja's huisje, wat terzijde van de andere woningen en dit gevoel geïsoleerd te zijn van het leven van andere mensen was Oelja vanaf haar kinderjaren al vertrouwd, vooral in de stormachtige nachten van herfst en winter. Het huisje was solide gebouwd, het scherpe gehuil van de wind drong nauwelijks door de vensterluiken.

Zij voelde zich heel, heel eenzaam in deze wereld vol geheimzinnige, boze geluiden, bij dat flakkerende vlammetje van het oliepitje....

Waarom was de wereld zo ingericht, dat je nooit je gevoelens ten volle uit kon leven....? Waarom, als hun harten vanaf hun vroegste kinderjaren elkaar toch zo lief waren geweest, had zij haar huis en haar alledaagse zorgjes niet in de steek gelaten, waarom had zij zich niet losgemaakt van haar vroegere leven, haar ouders en haar vrienden en kameraden, waarom had zij niet al haar krachten eraan gewijd, Walja te redden?

Hoe zou het zijn, als zij nu eens plotseling naast Walja kon zitten, haar tranen drogen en haar de weg naar de vrijheid kon wijzen....? „Omdat het onmogelijk is.... omdat je je

gegeven hebt aan iets hogers en groters, dan alleen Walja — je hebt al je krachten gewijd aan de bevrijding van je vaderland", antwoordde een innerlijke stem.

„Nee, nee", antwoordde zij zichzelf, „zoek geen uitvluchten. Je hebt het ook niet gedaan, toen het nog tijd was. Je hebt geen gevoel in je lijf, je bent precies als ieder ander".

„Maar zou ik het nu niet nóg kunnen doen?", dacht zij en verloor zich in kinderlijke dromen: ze vindt dappere mensen die bereid zijn aan al haar eisen gehoor te geven, ze overwinnen alle hinderpalen, leiden de Duitse commandanten om de tuin en dan vindt ze Walja in dat vreselijke land, en zegt: „Ik heb gedaan wat ik kon, ik heb mezelf niet gespaard om je te redden en nu ben je vrij...." Ach, als dat eens mogelijk was.... Maar het was onmogelijk. Zulke mensen zijn er niet en zij zelf is gewoon te slap voor zoiets. Nee, dat zou alleen een echte vriend kunnen doen, als Walja er een had gehad.

Maar heeft zij, Oelja, dan zo een vriend? Wie zou dat voor haar doen, als zij in Walja's plaats was? Nee, zo een vriend heeft zij niet en zulke vrienden bestaan waarschijnlijk ook helemaal niet....

Maar er zal toch wel ergens op de wereld iemand zijn, van wie ze zou kunnen houden? Hoe zou hij zijn? Zij had hem nog nooit gezien, maar hij leefde in haar hart, groot, oprecht, sterk, met moedige, kinderlijke ogen. Een onuitsprekelijke honger naar liefde kneep haar hart samen.... Haar ogen sluiten, aan niets meer denken, zich helemaal geven.... In de zwarte ogen, die het troebel-gouden licht van het oliepitje weerspiegelden, flitste de weerschijn van dat gelukkige en stormachtige gevoel op....

Plotseling hoorde zij een heel zacht gekerm, alsof iemand haar riep. Er ging een rilling door haar hele lichaam en haar fijn gevormde neusvleugels trilden.... Nee, het was alleen maar Anatoli's zusje, die in haar slaap even had gezocht. De vracht brieven lag nog steeds op tafel. Dunne sliertjes roet speelden om het trillende vlammetje. Heel zachtjes kwam van achter de vensterluiken het klagelijk gejammer van de wind en de hangklok tikte en tokte maar eindeloos door.

Zij voelde zich opeens vuurrood worden. Ze wist zelf niet, waarom ze zich opeens zo schaamde, of het was omdat ze door haar dagdromen haar werk had vergeten of omdat er in die dromen nog iets onuitgesproken was gebleven, iets dat zij

zichzelf niet durfde bekennen. Woedend begon ze alle brieven zorgvuldig door te zien, zoekend naar citaten die ze kon gebruiken.

Oelja stond voor Oleg en Toerkenitsj.

„Nee, als jullie dat eens hadden gelezen, het is vreselijk...! Natalia Alexejefna zegt, dat de Duitsers nu al ongeveer achthonderd mensen hebben weggestuurd en dan ligt er nog een geheime lijst met vijftienhonderd namen en adressen.... Wij moeten hier heel energiek ingrijpen, misschien een overval als er weer een groep wordt weggestuurd of die Sprick om zeep helpen....

„Om zeep helpen kan nooit kwaad, maar ze sturen toch weer een nieuwe”, zei Oleg.

„De lijsten vernietigen.... Ik weet hoe: we moeten de arbeidsbeurs in brand steken”, zei ze plotseling vol wraakzucht.

Deze onderneming, een van de meest fantastische van De Jonge Garde, werd uitgevoerd door Serjozjka Tjoelenin samen met Ljoebka Sjeftzowa en Viktor Loekjantsjenko.

De winter had nu werkelijk doorgezet. 's Nachts heerste er een strenge vorst en de bevroren punten en kanten van de zwarte autosporen in de modder bleven keihard totdat de middagzon ze weer wat had ontdooid.

Ze hadden afgesproken, in de tuin van Vitka Loekjantsjenko bij elkaar te komen. Vandaar liepen zij langs de spoorweglijn en toen, de wegen vermijgend, dwars over de heuvel, naar de arbeidsbeurs. Serjozjka en Vitka droegen samen een blik benzine en een paar Molotof-cocktails. Zij waren beiden met revolvers gewapend, Ljoebka's wapenuitrusting bestond echter uit een bus was, een dikke kwast en een paar nummers van „Nieuw Leven”.

De nacht was zo stil, dat het kleinste gerucht hoorbaar was. Eén verkeerde stap, één onvoorzichtige beweging met de blikken bus kon hen verraden. Het was zo donker, dat zij soms, met al hun kennis van de omgeving, niet konden bepalen waar zij zich bevonden. Zij deden een stap voorwaarts en luisterden, dan een tweede stap en weer luisteren.... De weg viel hen ondragelijk lang, het leek of er nooit een einde aan die tocht zou komen. Ze werden, merkwaardig genoeg, pas weer rustiger toen zij eindelijk de voetstappen van de schildwacht bij de arbeidsbeurs konden horen. Helder kwam dat droge, kra-

kende gerucht door de stille nacht naar hen toe. Af en toe werd alles stil, misschien stond hij dan te luisteren of rustte alleen maar even uit op een beschut plekje.

Het gebouw van de beurs stond met zijn lange voorgevel naar de Kommandantur voor landbouwzaken gewend. Zij konden geen hand voor ogen zien, maar aan de voetstappen van de schildwacht hoorden zij, dat zij op de zijkant van het gebouw aanliepen en ze gingen iets meer naar links om bij de achterkant uit te komen.

Hier, een meter of twintig van het gebouw, bleef Vitka staan — hoe minder geluiden, hoe beter — en Serjozjka sloop met Ljoebka naar een van de vensters.

Ljoebka besmeerde de onderste ruit dik met was en plakte er een nummer van „Nieuw Leven” tegenaan. Met een diamant sneed Serjozjka de ruit aan stukken, die hij voorzichtig uitbrak. Het was een geduldig werkje. Ze deden hetzelfde met de tweede ruit. Toen rustten zij even uit. Stampend liep de schildwacht de hoge stoep op. Hij had het blijkbaar koud en zij moesten lang wachten voor hij weer van onder zijn afdakje terugkwam: als hij daar zo vlak bij de ingang stond, zou hij misschien Ljoebka's voetstappen in het gebouw kunnen horen. Eindelijk liep hij weer door en, even door zijn knieën zakkend, stak Serjozjka Ljoebka zijn ineengestrengelde handen toe. Zich aan de sponning van het venster klemmend, stapte zij met één voet in zijn handen, zwaaide de ander over het kozijn en ging, zich met beide handen vasthoudend, schrijlings op de vensterbank zitten. Zij voelde de scherpe sponning in haar vlees snijden, maar op zulke kleinigheden kon zij nu niet letten. Steeds verder reikte zij met haar ene been naar beneden, totdat zij de vloer onder haar voeten voelde. Toen was ze waar ze wezen wilde, in de arbeidsbeurs.

Serjozjka gaf haar het benzineblik aan.

Ze bleef tamelijk lang weg. Serjozjka hoopte in angstige opwinding, dat zij in dat stikkedonker maar niet tegen een stoel of tafel zou opbonzen.

Toen Ljoebka weer aan het venster verscheen, rook ze sterk naar benzine. Ze glimlachte Serjozjka even toe, zwaaide haar been weer over het kozijn en boog zich toen met armen en hoofd naar buiten. Serjozjka greep haar onder de oksels en hielp haar naar beneden klauteren. In de benauwde benzinelucht die uit het venster stroomde bleef hij wachten, tot

hij meende dat Ljoebka en Vitka ver genoeg waren verwijderd.

Toen haalde hij een van de flessen uit zijn zak en smet die met alle kracht door het donkere venstergat naar binnen. Hij gunde zich geen tijd, de tweede fles te gooien en rende langs de heuvel naar de spoordijk.

De schildwacht begon luid te schreeuwen en schoot zijn geweer op hem leeg. Serjozjka hoorde de kogels hoog over zijn hoofd fluiten. De omgeving werd even door een doods, vaal schijnsel verlicht en verzonk toen weer in de duisternis. Plotseling schoot een enorme vlammenzuil de lucht in.

Die avond was Oelja zonder zich uit te kleden op haar bed gaan liggen. Stil, om niemand te wekken, liep ze af en toe even naar het venster en trok het verduisteringsgordijn een klein stukje opzij. Maar buiten bleef alles donker. Zij maakte zich ongerust over Ljoebka en Serjozjka en soms dacht zij, dat het toch alles vergeefs zou zijn. Ondragelijk langzaam sleepte de tijd zich voort. Uitgeput sluimerde zij in.

Plotseling ontwaakte zij, alsof men haar had aangestoten en ze rende, met veel gerucht een stoel omwerpend, naar de deur. Haar moeder werd wakker en vroeg verschrikt wat er aan de hand was, maar Oelja antwoordde niet en holde, zonder mantel of hoofddoek, de tuin in.

Achter de heuvels hing een rode gloed over de stad. Er weerklonken een paar schoten en Oelja meende dat zij mensen hoorde schreeuwen. Zelfs hier, in de verre buitenwijk, deed de weerschijn van de vlammen de daken en de uitbouwseltjes aan de huizen uit de duisternis naar voren treden.

Maar die rode gloed aan de hemel wekte in Oelja niet het gevoel, dat zij ervan had verwacht. De verre brand en de rode weerschijn op de huizen, het geschreeuw en de schoten, de verschrikte stem van haar moeder, dit alles vloeide in haar hart ineem tot een vaag gevoel van onrust. Het was een ongeruste bezorgdheid om Ljoebka en Serjozjka en daaronder lag een bevende angst om het hoogste, dat in de wereld en haar eigen hart leefde en in dit afschuwelijke vernietigingswerk verloren dreigde te gaan. Dit was de eerste maal, dat Oelja de angst om haar ziel leerde kennen.

XLVI.

Hoe duidelijker de successen van het Rode Leger in de gebieden van Stalingrad en de Don, in de Noordelijke Kaukasus en bij Welikije Loeki zich aftekenden, des te grootser van opzet en des te gewaagder werden de ondernemingen van De Jonge Garde.

De Jonge Garde was nu uitgegroeid tot een grote, wijdvertake en zich nog steeds uitbreidende organisatie met meer dan honderd leden. En nog groter was het aantal van haar helpers — niet alleen onder de jeugd.

Viktor Kistrinof, de vriend van Nikolai Nikolajewitsj, werkte als kommissie op het directoraat. Ingenieur van beroep en roeping, voerde hij niet alleen zelf geen steek uit, maar hij verzamelde alle andere lijntrekkers uit de mijnen om zich heen en leerde hen wat er gedaan moest worden, opdat ook de overige arbeiders letterlijk niets konden beginnen.

Sinds enige tijd kreeg hij vrij geregeld bezoek van de oude Kondratowitsj, die na de dood van zijn kameraden eenzaam en verlaten was achtergebleven als een oeroude eik in een open plek van het bos. De oude was ervan overtuigd, dat de Duitsers hem alleen met rust lieten, omdat hij de vader was van zijn zoon, die nog altijd clandestien wodka stookte en zo vriendschapsbanden had aangeknoopt met de politieagenten en de lagere rangen van de gendarmerie.

Overigens vertrouwde zijn zoon hem in schaarse momenten van oprechtheid toe, dat de Duitse regering lang niet zo voordelig was als die van de sowjets.

„De mensen zijn straatarm geworden. Het is gewoon vreselijk, niemand heeft meer geld”, merkte hij grimmig op.

„Wacht maar tot de onzen terugkomen, dan zal je wel anders piepen. Die sturen je wel naar de andere wereld als het je hier niet meer bevalt”, antwoordde de oude rustig met zijn lage schorre stem.

Kondratowitsj weigerde nog steeds, voor de Duitsers te

werken, slenterde urenlang langs de mijnen, maakte lange buurpraatjes met de andere mijnwerkers en werd zo, zonder het zelf te merken, tot een levende inventarislijst van alle schurkenstreken, stommititeiten en blunders van de Duitse bedrijfsleiding. Als oude arbeider van grote ervaring en kunde, groeide zijn verachting voor de Duitsers met iedere dag dat hij meer overtuigd raakte van hun volkomen gemis aan zakelijk inzicht.

„Zeg nou zelf, kameraden jonge-ingenieurs”, zei hij tot Kistrinof en oom Kolja, „alles hebben ze in handen en.... twee ton kolen per etmaal in de hele streek. Goed, ik begrijp wel dat het ook door hun kapitalisme komt, terwijl wij, om zo te zeggen, voor onszelf gewerkt hebben. Maar zij zijn nou al anderhalve eeuw zo bezig en wij pas vijftwintig jaar. Je zou zo zeggen, dat ze de trucjes nou wel door moesten hebben. En dan mag de mof wel in de hele wereld beroemd zijn als de beste financier, maar het enige wat ze hebben gedaan is het organiseren van een plundertocht, God zal ze ervoor straffen”, zei de oude met zijn diepste stem.

„De lefschoppers. Die plundertocht loopt ook niet zo goed voor ze af. In veertien hebben ze op hun donder gekregen en nou krijgen ze het weer. Gappen kunnen ze, maar denken, ho maar! Het janhagel en de dolgeworden kruideniers zijn de baas. Een volledige economische ineensstorting ten aanschouwe van de hele wereld”, zei Kistrinof, als een kwade hond zijn tanden tonend.

En samen met de oude arbeider werkten de twee jonge ingenieurs zonder bijzondere moeite een plan uit, om iedere dag opnieuw Schweide's zwakke pogingen om toch nog wat steenkool te delven, tot complete mislukking te doemen.

Zo ondersteunden vele tientallen mensen het optreden van De Jonge Garde.

Maar hoe meer de kring der helpers en leden van De Jonge Garde zich uitbreidde, hoe moeilijker het ook werd, de geduldig pluizende fijne kam van de Gestapo te ontgaan.

Op een van de bijeenkomsten van de staf vroeg Oelja plotseling:

„Wie van ons kent eigenlijk het morse-alphabet?”

Niemand vroeg waarvoor dat nodig was en niemand lachte haar uit. Voor het eerst misschien in al de tijd van hun ondergrondse werk, dachten de leden van de staf er aan, dat zij wel eens gearresteerd konden worden.

Een van de grootste gebouwen van de stad stond leeg — de Gorkicclub van mijn No. 1-bis, die noch voor woonkazerne noch voor kantoorruimte te gebruiken was. Oleg stelde voor, een groepje naar verstrooiing dorstende jongelui te vormen die, met voorspraak van een machtig beschermheer, het stadsbestuur zouden gaan verzoeken, zijn goedkeuring te hechten aan de oprichting van een vereniging voor culturele opvoeding van het volk in de geest van de Nieuwe Orde.

Een dergelijke vereniging, waarvan de bestuurszetels dan stevig in handen van De Jonge Garde moesten blijven, zou een prachtige dekmantel kunnen worden voor alle werkzaamheden van de organisatie.

„Het zal wel lukken, ze zitten zich immers zelf op te vreten van verveling”, zei Oleg.

Nadat ze zich verzekerd hadden van de voorspraak van de directie van mijn No. 1-bis, gingen Wanja Zemnoechof, Stachowitsj en Mosjkof, die als talentvol organisator door Oleg tot directeur van de club was uitverkoren, naar burgemeester Stetzenko.

Stetzenko ontving hen in het onverwarmde en vervuilde bureau van het stadsbestuur. Hij was als altijd dronken en keek, terwijl hij zijn kleine handen met de opgezwollen vingers op het groene laken van zijn schrijftafel uitspreidde, onbewegelijk naar Wanja Zemnoechof, die, zijn ogen achter de professorale brilleglazen op het groene laken gevestigd, bescheiden, eerbiedig en met vele schone zinswendingen het woord deed.

„In de stad circuleert het leugenachtige gerucht, als zouden de Duitse legers bij Stalingrad een nederlaag lijden. In verband met deze geruchten is er in de geest van de jeugd een zekere...”, Wanja maakte even een vaag tastende handbeweging, „een zekere... wankelmoedigheid te bemerken. Met ondersteuning van de heer Paul”, (dat was de gevolmachtigde van het mijnbouwbataljon in mijn No. 1-bis) „en de heer...” — hij noemde de naam van de chef van de afdeling voorlichting van het stadsbestuur — „die U, mijnheer de burgemeester, waarschijnlijk reeds van hun zienswijze op de hoogte hebben gesteld en tenslotte eenvoudig uit naam van de Krasnodonse jeugd, die de Nieuwe Orde als ideale maatschappijvorm ziet, verzoeken wij U persoonlijk, Wasili Ilarionowitsj, U, wiens gerede belangstelling voor culturele zaken wij allen kennen...”

„Wat mij betreft, heren, jongelui!“, riep Stetzenko opeens allervriendelijkst uit, „het stadsbestuur....“

Zowel Stetzenko als de heren-jongelui wisten, dat het stadsbestuur niets te beslissen had en dat ieder uitsluitel van de chef van de gendarmerie moest komen. Maar Stetzenko was „voor“, hij gaapte zelf van verveling.

Aldus vond op 19 December 1942 met toestemming van de Hauptwachtmeister de eerste feestavond in de Gorkicclub plaats. De toeschouwers zaten en stonden in overjassen, mantels en pelzen gehuld. De zaal was niet verwarmd, maar er waren tweemaal zoveel toeschouwers als plaatsen en al spoedig vielen kleine druppels condenswater van het bezwete plafond op de opeengepakte menigte neer.

Op de eerste rij zaten Hauptwachtmeister Brückner, wachtmeester Balder, luitenant Schweide, Sonderführer Sanders met de gehele staf van de Kommandantur voor landbouwzaken, Oberleutnant Sprick met Njemtsjinowa, burgemeester Stetzenko, de politiechef Solikofski met zijn vrouw en de hem onlangs ter beschikking gestelde rechter-van-instructie Koelesjof, een beleefde, rustige man met een rond, sproetig gezicht, blauwe ogen en dunne, rossige wenkbrauwen, die gekleed was in een lange, zwarte jas en een kozakkenmuts met goudgeborduurde, rode bol.

Verder gaven van hun belangstelling blijk de heren Paul, Juner, Becker, Blochke, Schwartz en andere korporaals van het mijnbouwbataljon. Aanwezig waren ook de tolk Sjoerka Reiband, de kok van Meister Brückner en de kok van luitenant Schweide.

Iets meer naar achteren zaten de soldaten van de doortrekkende Duitse en Roemeense troepen, gendarmes en politieagenten. Niet aanwezig was onderofficier Fenbong, die het bijzonder druk had en niet van dit soort vermaken hield.

De gasten keken naar het oude, zware gordijn, dat over de gehele oppervlakte versierd was met het wapen van de U.S.S.R., met sikkel en hamer. Maar toen het gordijn opging, zagen de toeschouwers aan de achterkant van het toneel een reusachtig, gekleurd portret van de Führer, geschilderd door locale krachten die weliswaar de verhoudingen wat uit het oog hadden verloren, maar toch een redelijke gelijkenis met het origineel hadden weten te treffen.

De avond begon met een oude eenacter, waarin de rol van de oude heer, de vader van de bruid, gespeeld werd door

Wanja Toerkenitsj. De traditie en zijn aesthetische principes getrouw, had hij zich geschminkt als de oude tuinbaas Danilytsj. Het publiek ontving en begeleidde zijn favoriet met wild applaus. De Duitsers lachten niet omdat Hauptwachtmeister Brückner niet lachte. Toen het stuk was afgelopen, legde Meister Brückner echter enige keren zijn handen in elkaar. Toen klaptten ook de andere Duitsers.

Een strijkorkest, opgeluisterd door de aanwezigheid van de twee beste gitaristen van de stad — Vitja Petrof en Sergei Lewasjof — speelde de wals „Herfsdromen” en „Zal ik naar het beekje gaan?”

Stachowitsj, de administrateur van de club en conferencier, kwam in donker costuum en glimmend gepoetste schoenen, mager en beheerst het toneel op.

„De actrice van het cabaret te Loegansk, Ljoeba Sjeftzowa!”

Het publiek applaudisseerde.

Ljoebka kwam op in een blauw crêpe-de-chine jurkje en blauwe schoentjes en zong, begeleid door Walja Bortz, die uit de ontstemde piano haalde wat er in zat, een paar vrolijke en een paar treurige liedjes. Zij had groot succes en werd enige keren teruggeroepen. Als een wervelwind verscheen ze weer op het toneel, nu reeds in haar bonte jurk met de kersjes en erwtjes. Zichzelf op een mondharmonica begeleidend, maakte ze de duivel-weet-wat voor ingewikkelde bewegingen met haar mooie benen. De Duitsers brulden enthousiast en brachten haar een grootse ovatie.

Stachowitsj verscheen weer in zijn donkere costuum voor het doek:

„Een parodie op een zigeunerromance.... Wladimir Osmoechin, op de gitaar begeleid door Sergei Lewasjof”.

Met griezelig verwrongen armen en onwaarschijnlijk ver uitgerekte hals, soms plotseling woest over het toneel dansend, zong Wolodja, „Oh, moedertje, 'k ben zo bedroefd”. Sergei Lewasjof liep op zijn tenen achter hem aan, als een grimmige Mephisto.

Het publiek lachte, de Duitsers ook.

Wolodja bisseerde. Door die onnatuurlijke houding van zijn hoofd, kon hij er niets aan doen dat hij aldoor naar het portret van de Führer keek, terwijl hij zong:

Vertel ons oude vagebond,
Uit welke verre landen je komt.

Spoedig krijg jij, waar je om hebt gevraagd.
En als straks de zon weer gaat schijnen,
Verzink je in 'n eeuwige slaap. *)

De mensen stonden van hun plaats op en gilden van verrukking. Een ontelbaar aantal keren moest Wolodja weer voor het doek verschijnen.

De voorstelling werd besloten met een paar nummertjes acrobatiek van een groep onder leiding van Kowaljof.

Terwijl hun kameraden in de club optraden, luisterden Oleg en Nina naar de uitzending „In de laatste minuut” en vernamen het bericht van de grote opmars der sowjettroepen in het gebied van de midden-Don en de inname van Nowaja Kalitwa, Kantemirofka en Bogoetsjar, van dezelfde plaatsen dus, waarvan de bezetting door de Duitsers in Juli van dat jaar het voorspel was geweest van de doorbraak op het Zuidelijk front.

Tot in de vroege morgen bleven zij de berichten copiëren. Plotseling hoorden zij in de lucht een motorengeronk, waarvan de bijzondere klank hen verraste. Zij renden naar buiten. Duidelijk zichtbaar voor het blote oog vloog een eskader sowjet-bombardementsvliegtuigen door de heldere vrieslucht. De gehele omgeving met het huilend geronk van hun motoren vervullend vlogen zij rustig door en lieten ergens boven Worosjilofgrad een paar bommen vallen. De doffe explosies waren tot in Krasnodon te horen. Noch vijandelijke jagers, noch luchtafweergeschut maakten het de sowjet-vliegtuigen lastig en even rustig als zij waren gekomen, keerden zij weer over Krasnodon terug.

En zelfs de simpelste leek, die nog nooit het woord strategie had gehoord, wist:

Het is uit met de moffen.

Langs alle wegen namen de Roemenen, met achterlating van hun auto's en artillerie, de vlucht. Dag en nacht trokken zij voorbij in door afgebeulde paarden bespannen huifkarren of te voet, hun handen diep in de mouwen van hun versleten kapotjassen begraven, met hoge mutsen van geitenvel of, als zij alleen een kwartiermuts hadden, met een handdoek of wollen shawl om hun oren gewikkeld. Een van de karre-

*) Het lied van de partisanen uit het gebied van de Amoer in Oost-Siberië, nu een der bekendste liederen van het Rode Leger.

tjes bleef voor het huis van de Kosjewois staan, de hun zo goed bekende officier sprong er uit en rende het huis binnen. De oppasser, die zijn hoofd tussen zijn schouders trok om zijn bevroren oren te beschutten, droeg de grote koffer van de officier en zijn eigen kleine city-bag naar binnen.

De officier had een zware kou, maar geen epauletten.

Hij liep vlug de keuken in en begon direct zijn handen bij het fornuis te warmen.

„Hoe staan de zaken?“, vroeg oom Kolja.

Het puntje van zijn neus was veel te hard bevroren om nog te bewegen, maar de officier maakte de grimas waarmee hij altijd zijn neus in beweging bracht en gaf plotseling een imitatie van Hitler, hetgeen hem met zijn snorretje en domstarende ogen uitmuntend gelukte. Toen, nog steeds met het gezicht van Hitler boven zijn salade-kleurige uniform, ging hij op zijn tenen staan en deed of hij de vlucht nam. Hij glimlachte er zelfs niet bij, zo ernstig meende hij het.

„We gaan naar huis, naar moeder de vrouw“, zei de oppasser allervriendelijkst, voorzichtig naar zijn chef glurend en oom Kolja een knipoogje gevend.

Zij bleven zich even warmen, aten een kleinigheid en waren nauwelijks de deur weer uit, toen baboesjka, aan een plotselinge ingeving gehoor gevend, de dekens van Elena's bed opsloeg en ontdekte dat de twee lakens verdwenen waren.

Zij werd weer helemaal jong van woede, rende de twee gasten achterna en begon, bij het tuinhekje staande, zo te schelden, dat de officier begreep, dat hij gevaar liep het mikpunt van een vrouwenruzie te worden en zijn oppasser beval, het kleine koffertje te openen. Het koffertje van de oppasser bleek inderdaad een laken te bevatten.

Baboesjka greep het er zonder complimenten uit en schreeuwde: „Waar is het andere?“ Met woest rollende ogen wees de oppasser naar zijn chef, maar die was al met zijn koffer in het karretje gestapt. Zo nam hij een Russisch laken mee naar Roemenië, als het tenminste nu niet nog wordt gebruikt door een Oekraïense of Moldavische partisaan, die de afstammeling der oude Romeinen en zijn oppasser naar de andere wereld heeft geholpen.

Vaak gelukken de meest gewaagde operaties, juist door het element van verrassing beter, dan met de grootste zorg voor.

bereide ondernemingen. Maar vaker mislukken de grootste en best opgezette ondernemingen door één kleine onvoorzichtigheid.

Op de avond van de 30ste December zagen Serjozjka en Walja, die met een groepje kameraden op weg waren naar de club, bij een van de huizen een onbewaakte vrachtauto staan, die met grote zakken was beladen.

Serjozjka en Walja klommen in de wagen en betastten de zakken — hoogstwaarschijnlijk zaten er Nieuwjaars-pakketjes in. Er was overdag wat sneeuw gevallen, die nu tot een spiegelende laag was bevroren, het was heel licht op straat en er liepen nog mensen. Toch waagden zij het er op, gooiden wat zakken van de wagen en verstopten die in een paar nabijliggende schuurtjes en binnenplaatsjes.

Zjenja Mosjkof, de directeur van de club en Wanja Zemnoechof, de artistieke leider, stelden voor, zodra de gewone clubleden naar huis waren de zakken naar de club te brengen, want daar waren vele veilige bergplaatsen.

Bij de wagen stond een troepje Duitse soldaten, die de bewoonster van het huisje waar de auto voor stond, met hun dronken stemmen woest uitscholden. Vooral een lange korporaal met een bontjas en ersatz-vilten laarzen aan, voerde het hoogste woord, maar de vrouw herhaalde steeds, dat zij er heus niets aan doen kon. Tenslotte klommen de Duitsers, die inzagen dat de vrouw inderdaad onschuldig was, in de wagen, de vrouw liep vlug haar huisje weer in en de auto zette koers naar de gendarmerie-post.

De jongens sleepten de zakken naar het clubgebouw en verborgen ze in de kelder.

De volgende ochtend besloten Wanja Zemnoechof, Stachowitsj en Mosjkof, dat een deel van de geschenken en vooral de sigaretten nog juist voor Nieuwjaar op de markt geworpen moesten worden: de organisatie had geld nodig.

De zwarte handel in allerlei kleinigheden was geen zeldzaamheid op de markt: het waren in de eerste plaats de Duitse soldaten zelf, die zich er mee bezighielden allerlei waren voor wodka, warme kleren en levensmiddelen te ruilen. Daarna gingen de waren van de ene hand in de andere over en de politie zag alles door de vingers. Mosjkof had al een hele lijst straatjongetjes, die tegen een paar procent winst graag wat sigaretten voor hem verkochten.

Maar juist vandaag lette de politie, die in de gehele stad al

tevergeefs huiszoekingen had gedaan, speciaal op, of er niet zwart werd gehandeld. En een van de jongetjes werd door de politiechef Solikofski in eigen persoon met een paar pakjes sigaretten in zijn zak gesnapt.

Bij het verhoor zei het jongetje, dat hij die sigaretten met een meneer had geruild tegen brood. Zij ranselden hem met een knoet. Maar hij was een van die straatjongetjes, die wel eens meer van hun leven met de knoet hadden gekregen en bovendien had hij altijd geleerd, dat men zijn vrienden niet verradt. De Duitsers wierpen het bont en blauw geslagen, huilende ventje in een cel tot het donker werd.

Toen de politiechef Meister Brückner 's avonds rapport uitbracht, meldde hij ook de arrestatie van een jongetje dat in Duitse sigaretten handelde. Meister Brückner bracht dit in verband met andere diefstallen uit Duitse vrachtwagens en wilde dat jongetje wel eens persoonlijk ondervragen.

Laat in de avond werd het ventje, dat in zijn cel in slaap was gevallen, wakker geschud en naar de kamer van Meister Brückner gebracht. Daar stond hij heel alleen tegenover twee onderofficieren van de gendarmerie, de politiechef en een tolk.

Het jongetje bleef volhouden: hij had die sigaretten geruild.

Meister Brückner, plotseling woedend, pakte het ventje bij zijn oor en zeulde hem eigenhandig door de gang.

Hij duwde hem in een kamer waar twee met bloed bevleekte britsen stonden. Van de zoldering hingen een paar touwen en op de lange, ongeverfde, door ruwe balken geschraagde tafel lagen een paar laadstokken en andere ijzeren stangen, priemen, uit koperdraad gevlochten karwatsen en een bijl. Iemand stookte het ijzeren kacheltje tot gloeihitte. In de hoek stonden twee emmers water en er waren twee aflopen in de grond, net als in een douchecel.

Bij de tafel zat een dikkige, kale Duitser met een lichthoornen bril. Hij had een zwart uniform aan en zijn handen waren rood, met behaarde vingers. Hij rookte. Het jongetje keek de Duitser even aan, begon te beven als een riet en zei, dat hij die sigaretten in de club had gekregen van Mosjkof, Stachowitsj en Zemnoechof.

Diezelfde dag ontmoette een meisje uit Perwomaika, Wyrikowa, op de markt haar vriendin Ljadsakaja, met wie ze inder-

tijd in dezelfde klas had gezeten, maar die ze sinds het begin van de oorlog niet meer had gezien, daar Ljadsjkaja's vader in het dorp Krasnodon te werk was gesteld.

Zij waren niet werkelijk bevriend — zij waren er beiden toe opgevoed, overal winst uit te slaan en zulk een opvoeding maakt de mensen niet geschikt tot vriendschap. Ze hadden echter maar een half woord nodig om elkaar te begrijpen, hadden dezelfde belangen en ieder van hen trok menig voordeeltje uit de omgang met de ander. Van jongs af aan hadden zij van hun ouders de wereldbeschouwing overgenomen, volgens welke alle mensen slechts op eigen voordeel bedacht zijn en waarin het doel van het leven en de roeping van de mens slechts bestaat in vreten en zorgen dat je niet gevreten wordt. Zowel Wyrikowa als Ljadsjkaja hadden op school verschillende functies vervuld in verenigingen en organisaties en ze spraken met het meeste gemak over de zedelijke normen die de maatschappij moeten beheersen. Maar zij waren ervan overtuigd, dat zowel deze functies als die normen en zelfs de kennis die zij op school opdeden, slechts door de mensen waren uitgevonden om daarachter hun streven naar eigen voordeel en macht te verbergen.

Zonder het al te levendig te laten blijken, waren zij heel blij elkaar te zien. Vriendelijk schudden zij elkaar de hand — de kleine Wyrikowa met een bontmuts diep over haar oren getrokken en haar vinnig naar voren stekende vlechtjes boven de fluwelen kraag van haar mantel en Ljadsjkaja, groot, rosig, met brede jukbeenderen en geverfde nagels. Zij gingen wat ter zijde van de krioelende menigte marktgangers staan om even rustig te kunnen praten.

„Nou, die Duitsers zijn me ook mooie bevrijders! Kultur, Kultur zeggen ze, maar ze vreten zich liever dik en rond en maken stomme opmerkingen over Poesjkin.... Nee, ik had toch wat beters van ze verwacht.... Waar werk jij?”

„Op het kantoor van wijlen de vleesfabriek”. Wyrikowa's gezicht nam een gekrenkte, kwade uitdrukking aan: eindelijk kon zij eens met iemand spreken, die de Duitsers van uit de juiste gezichtshoek zag. „Alleen maar brood, 200 gram en daar houdt het mee op. Het zijn stommelingen, ze waarderen het helemaal niet dat ik vrijwillig bij ze ben komen werken. Ik ben heel teleurgesteld”, zei zij.

„Ik heb dadelijk wel gezien dat het niets opbracht”, antwoordde Ljadsjkaja. „Ik ben niet naar ze toe gegaan. In het

begin had ik het zo slecht nog niet. We hadden een reuze goed stel bij elkaar, met veel spullen. Ik ben steeds het land op gegaan om dingen voor ze te ruilen.... Toen heeft er een, omdat ze dacht dat ik haar had beduvelde, verraden, dat ik niet bij de beurs stond ingeschreven. Nou, ik heb haar voor drie centen gegeven. Er was bij ons in het dorp een directeur van de arbeidsbeurs, een oude vent al, een hele rare. Hij was niet eens een echte Duitser, hij kwam uit Lothingen of zo iets. Ik ben zo'n beetje met hem gegaan, je weet wel en op het laatst heeft hij me aldoor drank en sigaretten gebracht. Maar toen werd hij ziek en inplaats van hem kwam er zo een echte smeerlap. Die heeft me direct naar de mijn gestuurd. Daar kan je ook je lol op, de hele dag aan zo'n windas draaien. Daarom ben ik hier naar toe gekomen — misschien scharrel ik hier op de beurs wat beters op.... Heb jij daar niet een kruiwagen voor me?"

Schamper trok Wyrikowa haar mondhoeken neer.

„Ik heb geen kruiwagens nodig.... Zal ik je eens wat zeggen? Je kunt veel beter met een soldaat te doen hebben, dan met die halve burgers. Ten eerste is hij maar voor een kort tijdje hier en ben je tot niets verplicht. En ten tweede is een soldaat nooit zo gierig. Hij weet dat hij morgen dood kan zijn en het kan hem niks schelen om het eens over de balk te gooien. Kom eens bij me langs".

„Het is nogal wat, achttien kilometer naar de stad en dan nog zo een end naar dat Perwomaika van jullie".

„Jullie, jullie, het is toch zeker van jou ook.... Kom toch maar eens vertellen wat je ervan gemaakt hebt. Dan zal ik je eens wat laten zien en dan krijg je misschien ook wel wat van me. Kom eens langs!" En Wyrikowa gaf haar een nonchalant tikje op haar schouder.

's Avonds gaf een buurvrouw, die die dag op de arbeidsbeurs was geweest, Wyrikowa een klein briefje. Ljaskaja schreef dat „bij jullie die schooiers op de beurs nog grotere smeerlappen zijn dan bij ons", dat ze niets had bereikt en dat ze „in zak en as" naar huis terugging.

In de Nieuwjaarsnacht werden in Perwomaika, evenals in de andere wijken van de stad, vele huiszoekingen gehouden en bij Wyrikowa werd dat briefje, dat zij nonchalant in een oud schoolschrift had weggestopt, ontdekt. Het kostte de rechter-van-instructie, Koelesjof, die de huiszoeking leidde, absoluut geen moeite, Wyrikowa de naam van haar

vriendin te laten noemen en hij kreeg zelfs een door angst en vrees nog wat aangedikt verslag van Ljaskaja's anti-Duitse gezindheid te horen.

Koelesjof beval Wyrikowa na de feestdag op het politiebureau te komen en nam het briefje mee.

XLVII.

Serjozjka was de eerste, die het bericht van de arrestatie van Mosjkof, Zemnoechof en Stachowitsj vernam. Na zijn zuster Nadja en Dasja en zijn vriend Vitka Loekjantsjenko te hebben gewaarschuwd, rende hij naar Oleg. Daar trof hij ook Walja en de meisjes Iwantzof aan: iedere ochtend kwamen zij bij Oleg om orders in ontvangst te nemen. Oleg en oom Kolja hadden die nacht de berichten van het Informbureau gehoord over de resultaten van de nu al zes weken durende aanvallen van het Rode Leger bij Stalingrad, die bekroond waren met de dubbele omsingeling van heel de gigantische Duitse legergroep.

Lachend en hem bij zijn handen grijpend stormden de meisjes met deze berichten op Serjozjka af. En ondanks al zijn harde zelfbeheersing, trilden zijn lippen toen hij zijn vreselijke tijding moest brengen.

Bleek, de vingers van zijn grote handen ineengestrengeld en weer met die diepe groeven over zijn voorhoofd bleef Oleg enige tijd zwijgend zitten. Toen stond hij op en zijn gezicht kreeg een uitdrukking van ontembare energie.

„Meisjes”, zei hij zachtjes, „gaan jullie Toerkenitsj en Oelja halen. Ga daarna alle vrienden af, die in nauwe verbinding met de staf stonden en zeg, dat ze alles moeten verbergen en wat niet verborgen kan worden, vernietigen. Zeg ze, dat ze over een uur of twee te horen krijgen wat er verder moet gebeuren. Waarschuw ook jullie ouders.... en vergeet de moeder van Ljoebka niet”. (Ljoebka was in Worosjilofgrad.)

Ook Serjozjka trok zijn gewatteerde vest aan en zette zijn pet op — ondanks de felle kou droeg hij nooit een bontmuts.

„Waar ga je heen?“, vroeg Oleg.

Walja kreeg plotseling een hoog-rode kleur: zij dacht, dat Serjozjka zich aankleedde om haar te begeleiden.

„Ik ga op wacht staan tot de anderen er zijn“, zei Serjozjka.

Nu eerst drong het geheel tot hen door, dat Wanja's, Mosjkof's en Stachowitsj' lot ieder ogenblik, nu, in deze minuut, ook hen kon treffen.

De meisjes, die onder elkaar hadden geregeld wie zij zouden gaan waarschuwen, vertrokken. Op het plaatsje hield Serjozjka Walja even staande:

„Kijk goed uit, wees heel voorzichtig. Als we straks niet meer hier zijn, ga dan naar het ziekenhuis, naar Natalia Alexejefna, daar kom ik je halen. Zonder jou ga ik niet weg....”

Walja knikte zwijgend en rende toen weg, naar Stjopa Safonof.

Enige tijd daarna meldden Stjopa Safonof en Sergei Lewasjof zich, zonder dat ze geroepen waren, bij de staf en even later verscheen ook Zjora Aroetjoenjantz. Hij kwam zonder Osmoechin. Vandaag, de 1e Januari, was Wolodja achttien geworden, zijn zuster Ljoedmila had hem voor deze gelegenheid een paar warme, zelfgebreide sokken gegeven en ze waren vanmorgen vroeg naar hun grootvader gegaan.

Toerkenitsj stuurde de jongens weer naar buiten, om aan alle kanten van het huis wacht te houden.

Zonder op Oelja, die heel ver weg woonde, te wachten, begonnen ze met hun drieën te beraadslagen, Oleg, Toerkenitsj en Serjozjka.

Wat moesten zij nu doen? Dat was de enige vraag waar zij een antwoord op moesten geven en wel ogenblikkelijk. Allen begrepen, dat het niet alleen om het lot van hun gearresteerde kameraden ging, maar om het bestaan van de gehele organisatie. Afwachten hoe alles afloopt? Ze konden ieder ogenblik worden gehaald. Onderduiken? Ze konden nergens onderduiken, iedereen kende hen.

Walja keerde terug, even daarna kwam Oelja, die de meisjes Iwantzof op straat had ontmoet. Nina vertelde, dat bij het gebouw van de club Duitse politieagenten en gendarmes op wacht stonden en niemand binnen lieten, dat iedereen al wist dat het bestuur van de club was gearresteerd en dat er Duitse Nieuwjaarsgeschenken in de kelder waren gevonden.

Toerkenitsj en Nina waren van mening, dat dit de enige